

Эхэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
ФЕВРАЛИИН
22
Хабарай эхин сагаан
бар
Һарын 3
ЧЕТВЕРГ
гаратай 5
№35 (19375)
Газетын сэл
хэсэгтэ.

СЕССИИН НЭЭГДЭХЭ ҮДЭР ТОДООРОО

Арадай Хуралай Соведай ээлжээтэ заседани һаяын үдэрнүүдтэ боложо үнгэрөө. Тэндэ зүбшэхэ зүйлнүүд олон байгаа. Тэдэнэй гол асуудалнуудай нэгэн гэхэдэ, Арадай Хуралай удаадахи, юһэдэхи сесси дээрэ харагдаха асуудалнууд болон зарлаха сагынь байгаа.

Удаан зүбшэлдэһэнэй удаа удаадахи сессие хоёр таһалжа, мартын 15-да эхилээд, удаадахи хахадень энэл һарынгаа хуушаар түгэсхэхэ гэхэн шийдхэбэридэ ерээ. Юубгэхэдэ, Россин Президентые һунгаха һунгалтаар дашарамдуулан, 2 депутадые Арадай Хуралда һунгаха ушар гаранхай. Хуулин ёһоор, һунгалтын урда гэз 3 һараһаа бага бэшэ бэлэдхэлэй саг депутадта кандидатта үгтэдэг юм. Тиймэһээ мартын 15-һаа хойшолоулжа болохогүй байгаа гээшэ.

Сесси дээрэ харагдаха асуудалнууд болон нэмээхэ, хороохо тухай удаан арсалдаа. "Буряад Республикын барисада үгэлгэ тухай" Хуулин баталагдаагүй үлэһэн ушарһаа

хари гүрэнүүдһээ мүнгэнэй һомололго хэгдэнэгүй, республикымнай хүгжэлтэдэ һаад хэнэ, энэ асуудалда бусахаар саг ерээ гэжэ депутат К. П. Альцман һанамжална.

Энэ хуулин проект уни бэлдэгдэнхэй, урдахи сессинүүдэй нэгэндэ харагдаад, олоной дуугаар абтаагүй юм. Энэ асуудалай шийдхэгдээ һаа, хариин гүрэнэйхидтэ нютагайнгаа хатуу эд барисада үгэжэ, мүнөө мүнгэ абаха аргатай болохо юм ха.

Буряад Республикын Муниципальна албан тухай хуулида тогтожо, нилээд арсалдаа. Энэ талаар Россин хуулин гараагүй хада манай яараһанай үлүү гэжэ депутат В. И. Молоков хэлээ. Зүгөөр бусад депутадууд энэ һаналыень буруушаажа, сесси дээрэ харагдаха болоо.

"Буряад Республикын комитетүүд болон комиссинууд тухай" Хуулин Арадай Хуралай Гүрэнэй байгууламжын, нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын, хуули ёһоной, гурим ба журамай талаар

комитедэй түрүүлэгшэ В. И. Марков сесси дээрэ хаража үзэхые дурадхаа.

Зүблэлгын үедэ комитет дээрэ энэ асуудалай харагдаагүй байһаниинь элирээ. Ушар иимэһээ хүсэд мүлигдөөгүй дээрэһээ энэ асуудал сесси дээрэ хүшэрөөр шийдхэгдэжэ болохо бээ.

Муу шанартай архиин худалдагдажа, олон зоной дүрхэ ушар депутадуудай һанаае зобоһониинь заседаниин үедэ элирбэ. Хариһаа асарагдаһан муу шанартай архиин худалдагдажа, һайн шанартай "Ливоньн" архиин зондо хүсэд хүргэгдэнгүй, складтаа байһан ушарые сесси дээрэ хэлсэжэ, гуримшуулха шухала гэжэ Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. Семёнов хэлээ.

Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо А. Д. Карнышев Арадай Хуралай Соведай гэшүүдтэ парламентын суглаанда харагдаха түсэб тухай хөөрөжэ үгэбэ.

Арадай Хуралай заседани дээрэ республикымнай ажабайдалда хабаатай үшөө олон асуудал харагдаа гэжэ тэмдэглэмээр.

В. БАДМАЕВ,
Буряад Республикын Арадай Хуралай хэблэлэй албан.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ҺУНГУУЛИИН КОМИССИДА

Буряад Республикын һунгуулин комиссин заседани боложо үнгэрбэ. Тус заседани дээрэ Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй, Прибайкалин, Загарайн районудта Россин Федерациин Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын депутадуудай һунгалтада зорюулагдаһан мүнгэ зөөрин яжа гаргашалагдаһан тухай асуудал хаража үзэгдэбэ.

Комисси шалгалта хэхэдэ, Мухар-Шэбэрэй ба Кабанскын районудта районно һунгуулин комиссинуудай тухаламжаар нилээд ехэ мүнгэн һунгалтаһаа ондоо хэрэгтэ гаргашалагдаһан байһа гэжэ элирүүлбэ. Жэшээлхэдэ, Мухар-Шэбэрэй райондо һунгалтада гаргашалагдаха мүнгэн (һунгалтадаи список табиха. комиссин гэшүүдтэ салинтүлэхэ, һунгуулин участогуудые түхээрхэ, урнанууд ба кабинануудые бэлдэхэ, автотранспорт арендээр абаха гэхэ мэтэ) районой захиргаанай хүдэлмэрийн эрхэ байдалые һайжаруулха хэрэгтэ гаргашалагдаһан байна. Тус районой һунгалтада гаргашалагдаха мүнгөөр 900 мянган түхэригэй хоёр магнитофон;

3 миллион 800 мянган түхэригэй зөөлэн мебель;
1 миллион 700 мянган түхэригэй телевизор;
1 миллион 800 мянган түхэригэй холодильник гэхэ мэтэ, бүхыдөө 23 миллион түхэригэй эд бараан абтаһан байна. Кабанскын райондо һунгалтада хабаатай бэшэ хэрэгтэ 14 миллион түхэриг гаргашалагдаа.

Буряад Республикын һунгуулин комисси эдэ районуудай захиргаанда хандажа, хуули бусаар гаргашалагдаһан мүнгэ түргэн саг соогоо бусаахыень дурадхаба. Хэрбээ тэрэ мүнгээ бусаагаагүй һаань, һунгуулин комисси прокуратурын ба сүүдэй зургаануудта хандаха баатай болохо юм.

САГААЛГАН-96

НЁДОНДО ЖЭЛЭЙ январь һарада Улаан-Үдэһэнэй үзэхэһэн газарнуудай нэгэн болохо Дээдэ-Онгостойдо Хамбын сүмэ арамнайлагдаа һэн. Модон энэ сүмэ оройдоол гурбан һара соо баригдаа юм.

Тиймэ болохолоороо Бурядайһанай нишлэл хото өврийнөө түүхэдэ түрүүһин дасантай болобо гээнэ. Үдэр бүри үглөөһинь сахюусадай хурал, үдын хойто юрөөһэй уншалганууд хэгдэжэ байдаг. Энэ дасанда һуудаг ламанар үзэл үзэдэг, һүзэгшэдэй бусадийе хэрэгүүдые бүтээдэг байха юм.

Эдэ үдэрнүүдтэ эндэ Сагаан һарын хурал боложо

байна. Энэ дасанда 8-даху автобусоороо ошоодо болохо. Али үгы һаа, авгазавод ошоодог 3-даху автобусоор Стрелкэ буудал хүрөөд, тэндэһээ Баргажан шэглэһэн харгыгаар 1 километр тухай ябагалхадатнай, баруун тээхи хадын бооридо Хамбын сүмэ харагдашаха. Ялагар шара үнгэтэй дүрбэн хана, оройнь ганжарһаа арюун адистай гэрэл туха татажа байдаг.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Февралиин 17. Дээдэ-Онгостойн дасанай ламанар Дүгэсүүһын уншалга бүтээнэ; тус дасанай соржсо лама Туваан-Доржсо.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

"АЛХАНЫН" АМАРШАЛГА БА УРИЛГА

Ага нютагайхидай "Алхана" эблэл үргэн Буряад оронойнгоо, нишлэл Улаан-Үдэ хотынгоо ажалша олоние оршон ерэхэн гал улаан Хулгана жэлээр гүн сэдхэлһээ амаршалаад, амгалан тайбан байдал, амжалта түгэс ажал, элүүр энхэ, эбтэй зетэй ажаһуудал үрөөнэ.

Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай байшан соо февралиин 29-дэ (четверг) үдэһын 6 сагта болохо Сагаалганай ехэ найр нааданда нютагайхидаа - Агаһаа уг гарбалтаниие урина.

Театрта орохо биледүүдые нютаг нютагай эмхидхэлшэдһээ абажа болохо.

"АЛХАНА" ЭБЛЭЛ.

ПРАВИТЕЛЬСТВИН ХҮДЭЛМЭРИЙН ДОЛООН ХОНОГ

Сагаан харые - Сагаалгание хайндэрлэлгын хэмжээ ябуулганууд февралын 20-ноо 24 болотор республика доторнай үнгэргэгдэхэнь. Улаан-Үд хотын театрууд нютаг зоной уулзалгануудта, концертнүүдтэ урина.

Полиомиелит үбшэнһөө һэргылхэ асуудалнуудаар республикын врач-эпидемиологуудай семинар-зүблөөн февралын 21 - 22-то болохо.

Буряад Республикын Президент А.В. Потапов Россин Федеральна Суглаанай Федерациин Сөвөдэй болон Гүрэнэй Дүүмын хамтын заседанида хабаадаха.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В.К. Агалавай харгалзалан хүтэлбэрилдэг министрствэнүүд болон албан зургаануудта хабарай тарилгын хүдэлмэридэ бэлдэхэл хэгдэхээр. Энэ долоон хоногто Хүдөө ажахын ба эдээ хоолой

министерствын мэргэжэлтэд республикын аймагуудаар гараха юм. Мүн лэ энэ министерство Россин Федерациин Хүдөө ажахын ба эдээ хоолой министрствын химижүүлгын комитедтэй, түхээрэлгэ хэрэгсэлнүүдые бүтээдэг заводуудтай хамта минеральна үтэгжүүлгэнүүдые республикада асаралгын асуудалнууды шийдэхэ байна. Газарай нөөсөнүүдэй болон газар эсхэмжэлгын талаар гүрэнэй комитет Газарай кадастрай гүрэнэй автомат системэ байгуулха талаар Россин Газарай комитедэй болон Буряад Республикын Правительствын хоорондо баталагдан абтаха хэлсээнэй проект дээрэ хүдэлхэ.

Энэ долоон хоногто Ой модоной ажахын министерство Прибайкалийн лесхозой мүнгэн һангай-ажахын ажал ябуулгыг шалгах аюм. Агнуурийн нөөсөнүүдые хамгаалха ба гамтайгаар хэрэглэхэ талаар

управлени агнуурийн газарыг шалгах, "Ангай архан" гэнэн ябуулга үнгэргэхыг түсэблэнэ.

П р а в и т е л ь с т в ы н Түрүүлэгшын орлогшо А.Н. Жильцово харгалзалан ударидадаг министрствэнүүд болон албан зургаануудта Буряад Республикын Правительствын этигамжэтэ банкнууд тухай Дүримые бэлдэхэ талаар республикын урьһаламжа гаргах азуулаа үнгэргэгдэхэ. Экономикын министерство республиканска бюджетдээ предпритинууды тус тустань дэмжэхэ талаар дүрим зохёожо, Буряад Республикын үдэрнүүдые Москва хотодо үнгэргэхын тула инвестиционно проектүүдые шэлэжэ абаха байна.

Энэ долоон хоногто Буряад Республикын Гүрэнэй налогой инспекци - Буряад Республика дотор Россин социальна страхованиин жасын отделениин мүнгэн һангай-ажахын ажал ябуулгыг, харин

федеральна казначействын управлени Агробанкда, "Октябрьский" банкда мүнгэ зөөриг тусхай зорилготойгоор хэрэглэлгыг шалгах аюм.

Р е с п у б л и к ы н Госэпиднадзорой түб "Радон" гэжэ нютагай программа бэлдэхэ зүблөө февралын 23-да үнгэргэхэ. Эрдэм һуралсалай министрствын коллегииин заседани, Буряад Республикын Эрдэм ухаанай жаса байгуулаха асуудалаар зүблөөн энэ үдэр болохо байна. Акушер-гинекологуудай хуралдаан февралын 20-до болобо.

П р а в и т е л ь с т в ы н Түрүүлэгшын орлогшо Л.П. Табалаевай хүтэлбэрилдэг албан зургаануудта транспортын налог хэрэглэхэ, архи дарһанай продукци үйлдбэрилгэ болон худалдаа наймаанда гаргалгыг гүрэнэй зүгһөө гуримшуулха хүдэлмэри хэгдэнэ. Энэ долоон хоногто Барилгын архитектурын министерство барилгын комплексдо

түлбэринүүдыг оруулаагүй байһан тухай асуудалнуудыг хараха үзэхэ юм. Граждан оборонын хэрэгүүдэй ба онсо байдалай талаар комитет Буряад Республикада газарай хүдэлэлгын мониторингын комисси үнгэргөөд, Хэжэнгын аймагта уһанда абтаһан объектүүдыг шалгах.

Индиһээ Владивосток хотод байдаг Генеральна консульствын делегаци энэ долоон хоногто Буряад Республикада ерэхэ.

Энэ долоон хоногто инвестиционно жасануудай хүтэлбэрилгэгшэдэй зүблөөн боложо, "Республиканска типографи" нээмэл түхэлэй акционернэ бүлгэмэй акцинуудыг 50 процентээр худалдаха коммерческэ конкурсын аунгуу согсологдохо.

Буряад Республикын Президентый ба Правительствын хэблэлэй албан.

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ

ОЛЗО ОЛОХОДОО, ЯДАЛДАХАГҮЙ

Түнгээн... Энэуулын хормойн бэлшээр харылаа түргэн урасхалтай Гаарга горхой эхиндэ. Икадай хадануудай хойто хормойдо оршодог. Эндэ хэр утнаа малша буряадууд, табан хушуу дауу малаа үсхэбэрлэн, үхи хүүгэдээ үеһөө үедэ үндылгэн, ажамидаржа ябаһан юм.

Гушаад онуудаар хамтын ажахынуудай хаа хаанагүй байгуулагдажа байха үеэр Түнгээнэй газар дайдада Баргажанай аймагай Үүрэг, һүбэ, Шитхан, Зуһалан нютагуудһаа ород айлууд олоороо нүүжэ ерээд, тусгаар тосхонтой болоо бэлэй. Ород-хитад хилын таб гэмээр хаагдахада, Баргажанай тайгын алтанай уурхайнуудта ажалажа байһан хитад зон эндэ нютагжан үлөөд, гэр бүлэтэй боложо түбхинөө.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай һүүлээр гэхэ гү, али табяад онуудай эхиндэ томодхогдоһон ажахынуудай эмхидхэгдэхэ үеэр Түнгээнэй тосхоной хүн зон иишэ-тиишээ зөөжэ захалаа. Буряадууд Кировэй нэрэмжэтэ колхозой шэнэ түб Арзгуун руу, ород болон хитад угсаатан һахали, Могойто, Аргада нютагууд руу зөөжэ ошоһон намтартай.

Һүүлэй хэдэн жэлэй саада тээ Урда Түнгээндэ хэдэхи үрхэ айл ажаһууһан аад, ерээд онуудай эхиндэ гансал Буянтын Байдуу үринэр эндэ гэр бүлөөрөө үлэһэн юм.

1992 оной май һарын хори гаранаар хүдэлмэрийн хэрэгээр Түнгээнхүрэгжэ ерэхэдэ, Буряад Республикын болон Россин Федерациин габьяата багша Зарабазар Сажинович Сажиновой нэрэмжэтэ лицей-интернатта, хуушанай хяар хэлэбэл, Хурамхаанай интернат

һургуулида шабимни ябаһан Бальжи Буянтуевтай уулзажа, гэр бүлын хүдэлмэрээр һонирхобоб.

—Һүүлэй хэдэн жэлэй хугасаада Гааргын совхозой малай гүүртын бригадираар хүдэлнэб.

Өөрын сабшалантайбди. Гаарга горхонһоо залагдаһан һубаг ханаабаар уһалагдадаг юм. Зарим жэлнүүдтэ дутамаггүйгөөр ундауулагдаһан талмайн гектар бүриһөө 30-35 центнер үбһэн абтана,—гэжэ Бальжи хөөрөбэ.

—Хабартаа, намартаа, мүн үблэйшыг сагта сабшалан дээрэ наг шэбхэ гарганабди. Ургасада ехэл нүлөөлнэ,—гэжэ бидэнтэй сугтаа хөөрөлдэжэ һууһан Бальжин дүү басаганай нүхэр Мүнхэ Цыбецов нэмэбэ.

—Сабшалангуудаа хамтын хүсөөр, һайнаар уһалаабди. Уһаншыг элбэг. Буляадаһан хүншыг үгы,—гэжэ Бальжи Буянтуев хөөрөөгөө үргэлжэлүүлнэ. —Һаяын үдэрнүүдтэ Дабаанай бэлшээрэдэ эрэ хашарагуудыг туужа гарахамнай.

—Хэды толгой үхэр малаа тиишэнь туухатнайб?—гэжэ һонирхобоб.

—Ажахынгаа 230 хашараг, мүн тиихэдэ Хурамхаан, Арзгуун, Могойто тосхонуудай үмсын гуша-дүшэн толгой мал абалсаад ошохобди. Намартаа бусажа ерээд, ехэ шэгнүүртэй малынь Могойтын мяханай комбинадай цехтэ тушаахабди,—гэһэн харюу дуулаа һэн.

Түнгээнэй малшадай бэлшээр Буянтуевтанай үблэй байраһаа 40-50 километрэй зайд оршодог. Мал тиишээ туужа ошогшод 15-17 хоноод амархая, үбһэ хулһа абалсахаял гэртээ

бусадаг. Харин орондонь шэнэ халаан тишэ ошодог.

Мүнөө сагай хубилжа. Гааргын томохон совхозой бутаран, таряашадай хэдэн ажахы боложо һалахада. Бальжи Буянтуевшыг өөрингөө аха дүүнэртэй элэржэ, нэгэ ажахы болон ниилээ юм.

—Урдынхида орходоо, бүри харюусалгатай болоо. Хамаг юумэнэй түлөө тоосохо хэрэгтэй. Автомашина, трактораар энэ тэрэ юумэ бүтээгээ һаа, хүлһөө аджага олоһон мүнгээ гаргах болоншо,—гэжэ Бальжи Байдуевич һаяхана Арзгуунда уулзаад хөөрөлдэхэдэм, хэлээ бэлэй.

Дэлгүүрэй харилсаануудай үдэр бүриимнай ажабайдалда нэбтэрэн ороод байхада, алхам бүхэнөө, хармаан соохи "ханхинуураа" ямар хэрэгтэ, яажа гаргашалһаанаа, үйлдбэрийнгөө хэрэгүүдыг хайжаруулхын тула хайшан гэжэ ашаглаха байһанаа зүбөөр лэ тоолон хэрэглэхэ ёһотойбди гэнэн Буянтуевай бодомжолол яһала зүбтэй гээд һанагдана.

—Таряашадай ажахынуудта, фермернүүдтэ гүрэн түрын зүгһөө саг үргэлжэ туһатай зүбшгэл заабари дурадхажа, мүнгэ зөөри урьһаар үгөөгүй һаань, саашадаа хайшан гэжэ үйлдбэрээ хүгжөөхэ, ажамидарха болонобибди? Холын Хурамхаанай аймаг мэтэ, имэрхүү газарта ажаһуудаг зон яахань гээшэб?—гэжэ Б. Б. Буянтуев сэдхэхэлэ хүлгэнгээр хөөрө һэн.

Гэхэтэй хамта Бальжи Байдуевич мал ажалһаа гадуур хартаабха, овоц тарижа, мүнгэтэй болоо һаа, заабол хүдөө ажахын ашагтай, олзотой ондоо һалбари эрхилхэ хүсэлтэй.

Хурамхаанай радиоредакциин ахмад редактор, журналист Александр Цыденов орожо ерээд, иигэжэ асууба:

—Бальжи Буянтуев тухай бэшэжэб гэнэ гүт? һайн лэ гэшэ. Тэдэнэйтнай шуһан түрэл Буянтын Сэмбэрүү мүнөө сагта ябаа һаа, одоол харуулхыг харуулаха һэн.

Манай Гаарга, Арзгуун, Аргада, Дэрээн нютагуудаар тиимэ шумууһан шударгы эхэнэр үгыл байгаа даа. Эмнигүүдыг тэргэ, шаргада оруулжа һургаха, тэдэнэ хүлөөд, холо, ойрын нютагуудаар ябажа, аралжаа наймаа хэхэ. Заримдаа Дабаанай харгыгаар алтанай уурхайнуудташыг хүрэдэг һэн гэлсэгшэ.

Дайнай үеын хүндэ хүшэр жэлнүүдтэ хүн зоной бээг угааха мылэ үгы болоод байхада, хээрын даһанай хужар суглуулжа, Арзгуун, Алла, Угнаасаа, Дэрээн, Аргада, Түнгээнээр ябажа наймаадаг, аралжаа хэдэг байһан юм.

Иимэ уг гарбалтай Бальжи Буянтуев, аха дүүнэрын олзо олоходоо ядалдахагүй бээ.

Г. БАДМАЕВ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Б. Б. Буянтуев.
Авторай фото.

СОВЕТ БАЙГУУЛАГДАБА

Байгша оной январин 18-да Прибайкалийн аймагай захиргаанай баталан абтаһан тогтоолой үндэһөөр предпритинуудай ажал хэрэгыг гуримшуулха, район дотор мүнгэнэй эрьесыг тогтоон ижоруулаха зорилготойгоор экономическэ совет байгуулагдаба. Сөвөдэй түрүүлэгшээр районий захиргаанай гулваа Н.М. Антонов томилогдоһон байна. Тэрэнэй бүридэлдэ арбан найман хүн, тэрэ тоодо: социаль-экономическа асуудалаар захиргаанай гулваагай орлогшо В.В. Гашев, Федеральна казначейн районий отделениин начальник Г.Н. Смирнов, финансова таһагыг даагшын уялга дүүргэгшэ С.Д. Воронникова, районий пенсионно жасын таһагай ахамдү түлөөлөгшэ Г.К. Кирикова болон бусад оробо.

Н.М. Антоновой хүтэлбэри дор экономическа сөвөдэй түрүүлшын заседани февралын эхээр боложо, район дотор байһан мүнгэнэй эрьесыг гуримшуулха талаар "Буряад Республикын Президентыйн 1996 оной январин 10-да абтаһан Зарлигыг бээлүүлхэ талаар хэмжээнүүд тухай" би акционернэ "Селенгалес" нэгэдэлэй мэдэлэй предпритинуудай ажал хүдэлмэри тухай асуудалнуудыг хараба.

Түрүүлшын асуудалаар РКЦ-гэй начальник П.А. Чебунин үгэ хэлэхэдэ, мүнгэнэй эрьесыг ехэл бирагүй гэжэ экономическа сөвөдэй гэшүүдтэ дуулаһан байна. Иимэ муу байдалыг хараада абахадаа, предпритинуудта, организацинуудта ба эмхи зургаануудта байһан мүнгэнэй эрьесыг шалгажа байхаар, мүнгэн һангай жасын журам сахихаар, шалгалтын дүнгөөр тодорхой хэмжээ абахаар "Агропромбанкын" отделениин филиал ба РКЦ уялгалагдаа.

Н. ХАРИТОНОВ.

комитедэй гэшүүдээр томилогдонхой.

Бүгдэ буряадуудай хоёрдохи съезд үнгэргэжэ эмхидхэлэй комитедэй түрүүшын заседани байгша оной февралын 17-до болобо. Усть-Ордын, Агын округуудай түлөөлэгшэд, эрдэмтэд энэ заседанида хабаадаа. Бүгдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй президент Д.Н. Д. Дугаров заседаниие нээхэдээ, нигэжэ мэдүүлбэ:

- Түрэл арадаймнай соёлой

Буряад Республикын Правительствата, Эрхүү болон Шэтэ хотонуудай, Усть-Ордын болон Агын автономито округуудай захиргаануудта хандажа, туһаламжа абаха болонхойбди. - гээд үгэеэ түгэсхэбэ.

Съездын эмхидхэлэй асуудалаар Бүгдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй вице-президент Б. Д. Баяртуев үгэ абажа, тоосоото элидхэлнүүдэй удаа зүбшэн хэлсэлгэ болохо, хоёрдохи үдэртэнь хуралдаанда

Бүгдэ буряадуудай хоёрдохи съездые угтуулан

ХАРАА ШЭГЛЭЛНҮҮДЭЭ ТОДОРХОЙЛБО

Бүгдэ буряадуудай хоёрдохи съезд байгша оной мартын 25-26-най үдэрнүүдтэ зарлагдаханы. Буряад арадай ажабайдалда онсо нуури эзэлхэ энэ съезд дээрэ үндэһэн соёлойнгоо, ёһо заншлануудайнгаа хүгжэлтын саашанхи харгы замуудые тодорхойло болоно.

Ушар нимэнэ энэ съездые хайнаар үнгэргэхэ зорилготойгоор Буряад Республикын Правительствын тусхай Тогтоол баталан абаба. Энэ тогтоолоор съездэ эблэхэлэй тусхай комитет байгуулагдаа. Энэ комитедэй түрүүлэгшээр Бүгдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй президент Д.Н. Д. Дугаров, орлогшонороор - Буряад Республикын

Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. К. Агалов, республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л. Ч. Нимаева, мүн Шэтэ, Эрхүү хотонуудай буряадай соёлой түбүүдэй эдэхитэд, Агын, Усть-Ордын автономито округуудай хүтэлбэрилэгшэд, республикымнай мэдээжэ эрдэмтэд, соёлой эдэхитэд тус

саашанхи хүгжэлтэдэ урданай хайн хайхан ёһо заншлануудые сагай эрилтэдэ таарамжаар нэргээлгэдэ болохоёо байһан съезд бодото нуури эзэлхэ ёһотой. Ушар нимэнэ энэ хуралдаанда хэлсэлгэдэ асуудалнуудые тодорхойлох болонобди. Байгша оной мартын 1 болотор буряадуудай олоороо ажалуудай ноталуудта съездын делегатуудые хуураха суглаанууд үнгэргэгдэхөөр хараалагдана. 3000 буряадһаа нэгэ түлөөлэгшэ хуурагдаха зэргэтэй. Тиймэнэ энэ хэмжээ ябуулгын ямаргаар үнгэргэгдэһэнһөө хуралдаанай болзордуудыха байна. Монгол болон Хитад оронуудһаа гадна, бүрин эрхэтэ гүрэнүүдтэ, мүн томо хотонуудта ажалуудай буряадуудай түлөөлэгшэд хабаадаха юм.

Мүнөө сагай эрхэ байдалда мүнгэнэй асуудалые шиидхэхэ гээшэ тон шухала. Энэл ушарһаа Россин Федерациин региональнай политикын ба үндэһэ яһатанай хэрэгүүдэй талаар министр Михайловта ороожо, туһаламжа эриһэн байнабди. Мүн энэ асуудалаар

хабаадагшад үдэ болотор 7 секцидэ таһаржа, город соогуур хүдэлбэлнь, алишье талаһаа бүтээсэ ехэтэй, олон ханамжа дурадхалуудые мэдэхэ арга олгохо байна гээд мэдүүлээ.

Тээд хуралдаанда хабаадаһан түлөөлэгшэдөө бүхы город соогуур тараажархихада ямар юм? Мүн нэмэлтэ гаргаша болохо гэнэн ханамжануудые баримталан, гол түлэб 3 секцидэ хубаарилжа хүдэлбэл, алишье талаһаа таарамжатай гэнэн дурадхалые хайшааба.

Энэ зүблөөнэй хүдэлмэридэ эдэхитэйгээр хабаадаһан эрдэмэй докторнууд Г. Л. Сагжиев, Т. М. Михайлов, Ю. Б. Рандалов гэгшэд өөһэдүнгөө ханамжа, дурадхалуудые оруулаһан байна. Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л. Ч. Нимаева, Буряад Республикын Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ Д. Ч. Боросгов гэгшэд түрүүшын заседанида хабаадажа, ханамжануудһаа хэлээ.

Удаадахи заседани мартын 12-то үнгэргэгдэхэ юм.

Д. ХУБИТУЕВ.

МАНАЙДА МАША ТААРАМЖАТАЙ

Онсо түхэлтэйгөөр баригдаһан эдэ багахан коттеджнүүдэй хурса шэрээр будагдаһан хананууд ноёдндо баришье элээр тородондо. "Импульс" фирмын бариһан 16 иимэ гэртэ үерэй аюулда орогшод оронхой. Спиртзавод ошонон дардам харгын хоёрдохи километртэ эдэ гэрнүүдэ баригдажа эхилээ юм.

Үргэн панель ханатай "хэйрсатууд" соһоо гаража, урданайхи мэтэ түлээгээр дулаасуулагдадагшье һаа, уужам гэртэ ороод, сәбөр агаараар амилха дуратайшуулай өөһөдүн мүнгөөр эндэ үшөө 20 коттедж баригдажа байна.

"Импульс" фирмын ажал байра дээрэнь харакһая республикымнай Президент Л.В.Потапов хаяхан ердэһүйн тосхондо орожо гараа. Эндэ ажаһуугшадай нэгэн ехэ ноёдһоо айн гайхангүй шэнэ байрадаа оруулжа харуулаа. Шэнэ модоор бариһан гэрийн хананууд хүдөөгэй онсо шэнжэ оруулаашье һаа, канализаци болон халуун, хүйтэн үһаниинь түбһөө хангадана. Харин Япон түхэлэй пеэһэн түлжэ, гэрээ дулаасуулаа. Гэрэй эзэнэй хэлэһээр, энэн тургэн халадаг, удаан дулаагаа табидаггүй онсо, шэнжэтэй юм ха.

"Импульс" захижа боломоор гэрэй түхэлнүүдые Улаан-Үдэ хотын ахамад архитектор П. Г. Зильберман Президентэ харуулаа. Өөһэдүнгоо мүнгэнэй хэмжээгээр хоёр таһалгатай багахан гэрйээ эхилээд, олон таһалгатай, мүн лэ олон машинануудта табижа дороо гарагтай гэрнүүдые захилашад барюулха аргатай байна.

Гол бариһань гэхэдэ, гэр барюулагша өөрынгөө һаһаһаар проект захиулха бэшэ, харин

эндэ дурадхагдаһан 31 түхэлэй нэгынь шэлэжэ, хураггүй үнгүйгөөр хүсэхэнөө бүтээхэ аргатай байна бшуу.

Мүнөө сагай хэмжээгээр хямда сентэйгээр, түргөөр гэр бариха бааза байгуулжа шаданһаа "Импульс" фирмын президент Александр Елгин харуулаа.

Фирмын хүдэлмэрилэгшэд өөһэдөө ойд гаража модо бэлэхэдэг. Тусхай түхээрлэгээр хэдэхэн минутын туршада модоний холтоһо зулдажа, пааз хэжынь баазадань опшоодоо хараабди. Түргөөр, гоёор бүтэһэнэ. Эдэдэ түхээрлэгшүүдые һубариулан табиһан табан хоёр шугам хоёр халаанда хүдэлнэ. Бусадшье барилгын эмхинүүдэй бригадирнуудые энэ технологидо хургабал, ашагтай байха һэн гэжэ ханамжаар. Таһалгаряагүй, түргөөр гэрнүүдые барижал байха арга боломжо тус фирмэдэ бии.

Зүгөөр фирмынхидэй ханаае зобоохо юумэн гэхэдэ, захилашад болоно. Зохид гэр барюулха дуратайшуул үсөөрхэ бэшэ ааб даа. Гэбшье социальна талаараа баяшуул, үгытэйшуул болон илгаржа байһан мүнөө сагта гэр барюулха шадалтайшуулын тиймэсье олон бэшэ бшуу.

Ушар тиймэнэ хотын болон районуудай бюджедэй мүнгөөр гэрнүүдые барюулха нэгэ арга байна шэнги. Сибириин шэрүүн уларилда таарамжатай гэрнүүдые "Импульс" фирмэ барина гэжэ нотогой өөһэдүгөө хүтэлбэрилдэг зургаануудай гүлаанарай мэдэжэ абабал, үлүү болохогүй ха.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

"Электромашина" заводой гаргаһан продукци орон соогоо нилээд мэдээжэ болоһон гэшэ. Ажалай ветеран Светлана Георгиевна Залюбовская 1968 онһоо эндэ таһалгаряагүй хүдэлнэ. Тэрэ зургаан жэлэй туршада барилганһаанар, харин мүнөө слесарь-хабсаргагшаар хүдэлжэ, сугтаа хүдэлдэг нүхэдтөө нилээд мэдээжэ болоһон хүнүүдэй нэгэн юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: С. Г. Залюбовская ажал дээрээ. М. ШАНТАКОВОЙ фото.

ХОЖОМДОБОЛ, ХООН УЛЭХЭШ

Номуудые хэблэлгын дэлгүүрэй гурифта ороһонһоон уламжалан, юрэнхыдөө хэблэлэй хэрэгэй нилээд гайтай байдалтай болоһонийн эли. Хэдэ тийгэбшье арга хургаа бэдэржэ, аймагуудай багахан типографинууд хуушараншье түхээрлэгтэй һаа, багахан номуудые гаргадаг болоһонийн хайн. Нүгөө талаһаа мүнөөнэй баяшуул - элдэб АО, СП, ТОО гэхэ зэргын нэгэдэлнүүд, мүн зарим дээдэ хургуулинууд шэнэ шэнэ түхээрлэгшүүд - компьютернууд, ризограф гэхэ мэтэн буулгабари, набор хэдэг, барладаг оньһон техникэ абанхай, номууд болоод бага зэргын хэрэгсэлнүүдые (бланк мэтэн) гаргадаг болоо. Иихэдээ дэлгүүрэй үедэ атаа мээс булаасалдаха сагай ерээһе - хоорондын тэмсэлэй гамгүй боложо эхилэн - нимэ сагтай тулгаад байнабди. Эдэ мэтэн асуудалаар манай корреспондент Бурядай Эрдэмэй түбэй типографиин директор Л. Д. ЦЫБИКОВАТАЙ хоёрлэдбэ.

Асуудал: Бээ даһан "Олзон" гэжэ хэблэлэй предприяти байгуулаһан тухайгаа богиһор хоёржэ үгыг.

Харюу: Урдань Бурядай филиалай редакциин-хэблэлэй таһалта мэдэлтэй багахан участок байдаг һааб даа. Эрдэм шэнжэлэлгын суглуулбаринуудые, авторефератуудые, диссертаци мэтэн багашаг номууд болоод, жэжэ зүйлнүүдые гаргадаг байгаабди. Зузаан номуудые Бурядай номой хэблэлдэ, Новосибирскын "Наука" хэблэлдэ гаргадаг байһан. Тээд байн байн гүрэнһөө мүнгэнэй һүмолголгын хаһагда хаһагдаһаар үгн болоходонь, саашадаа яхабибди гэжэ бодомжолхо ёһотой болоһоннай эли. Эрдэмэйнгээ түбэй хүтэлбэрилэгшэдтэй зүбшөөд, 1993 ондо бээ даһан "Олзон" гэжэ нэгэдэл байгуулаа һэмди. Эзэлжэ байһан гэр, түхээрлэгшүүднэй маанадтаа үлөө һааб даа. Бидэнэрэй зөөри гэхэдэ, ашаанай машинанууд, бага зэргэ олоһон мүнгэтэйһэн байгаабди.

Дээрэнэ абтадаг мүнгэнэй ерэхээ болиходо, өөһэдөө мүнгэ оложо ажаллаха гээшэмнай нилээд гайтайхан хэрэг байһаниинь ойлгосотой гэжэ.

Асуудал: Типографида барлуула элдэб хэрэгсэлнүүдые захигшад тэрэ үедэ олон байһан бээ, тэдэнээ дарагдаагүй һэн гүт, хажуугаарнь Эрдэмэй түбэй суглуулбаринуудые саг соонь хэблэхэ ушартай байһан бээт.

Харюу: Бурядай эрдэмэй түбэй институудай хэблэхээр түсэлэгдэһэн номуудые хэблэдэ заңдаабди, саашадаашье тиймэл байха. Иимэ захианууд хэлсэлэнэй ёһоор хэгдэдэг, ондоо тээхи захиануудһаа сэнгын хэзээшье доошоо байдаг юм. "Олзон" нэгэдэлые байгуулаасанһан Бурядай Эрдэмэй түб болоно бшуу. Мүнөөнэй сагта зонь зэргэдэ ябах гээ һаа, хайнаар ажаллаха, номуудыешье, юрын захиануудыешье хайн хэблэлдэ хайгаар барлаха, өөһэдүгөө харуулаха, шанараа - тэмдэгтэ сондо мэдүүлэхэ ёһотойбди. Иинэнэй түлөө бүхы хүсээ гарганабди. Түрүүшын үедэ бусад тээһээ захианууд яһала олон байдаг һэн. Тийгээдшье захилашадые бэдэрдэг, тэдэниие манай захилашад болгохо гэжэ оролдогдоо. Албан зургаануудай элдэб ны бланкнүүд болоод, бусад зүйлнүүдые саг соонь гаргаа хадаһни, тэдэ манай захилашад болодог. Бидэндэ дүтэһэн оршодо городой налогой зургаан захил ехэтэй, тэдэниие саг соонь хайнаар дүүргэдэ боложо нүхсөөбди. Мүн Эрдэм һуралсадай, хүн зоние социальна талаар хамгаалгын министрствнүүд, ВАРК болон бусад олон захилашадтайбди. Буддын шажанай түб (ЦДҮБ) хайнай захил хэдэг болоһон - "Буддизм" гэжэ һара бүрин бюллетениин түрүүшын дугаар томилогдоо.

Асуудал: Захилаштай түлөө тэмсэл мүнөө улам шангадажа байһан үетэй, томо предприятия - республикын типографи байна, бэшшье багаханууд хэблэлэй нэгэдэлнүүд биһ болоо бээ. Эдэнтэй туршалсаха болоно, хатуушаг байха гү?

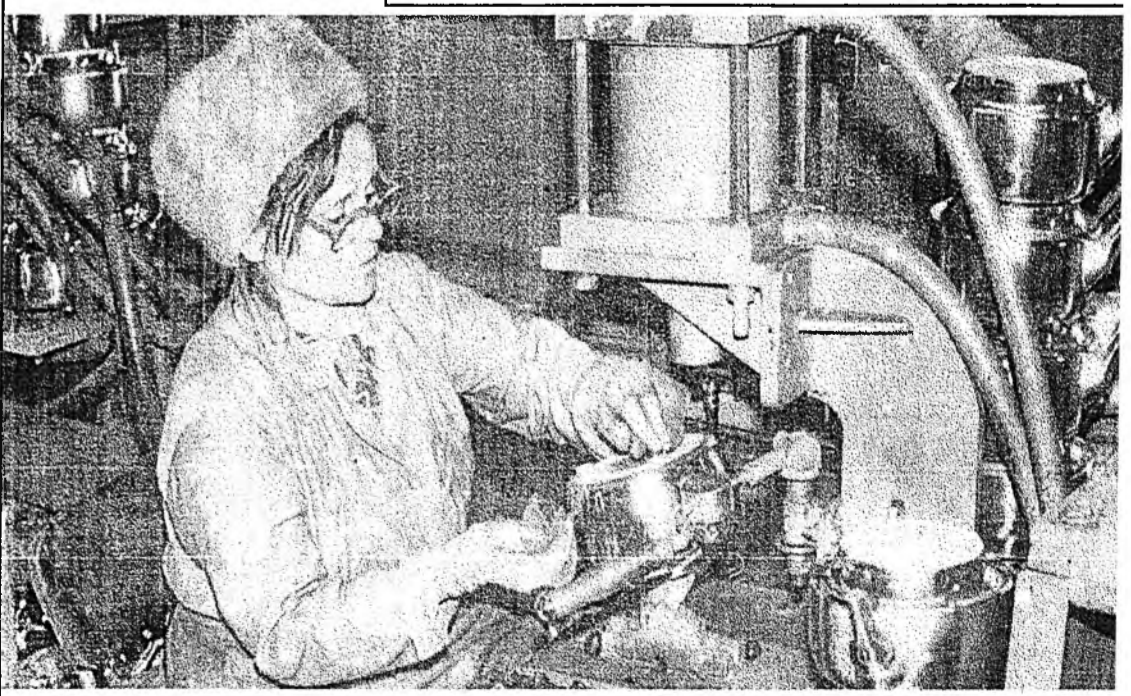
Харюу: Бэлэн бэшэ. Үглөөгүүр бодоходоо, мүнгэнэй асуудал толгой сооһин байха, хаанаһаа, яаж аолохо гэжэ, сугтаа хүдэлдэг нүхэдшын салингаа хүлээжэ байха, тэдэнэрэй хуби заяаншын толгой дээрэ байна. Республика дотор нийгэ дээрэ мүнгэнэй хомор болоходо, захилашаднай бидэндэ түлэхэ мүнэггүй болодогшье эли ха юм даа. Гадна һүүлэй үедэ зарим дээдэ хургуулинууд, баяжаһан акционернэ бүлгэмүүд болон бусад нэгэдэлнүүд компьютернууд, ризограф гэхэ зэргын шэнэ түхээрлэгшүүдые хуадаажа абаад, номуудые, бусад хэрэгсэлнүүдые гаргадаг, буулгабари хэдэг болонхой. Хэблэлэй нимэ зургаануудай олошорхонь, хоорондоо мурьысэхэ, захилашад түлөө тэмсэхэ, барладаг продукциянгаа шанар хайжаруулха, сэнгын хямдаруулха - нимэ ушар байдал урданай гаража ерэнэ.

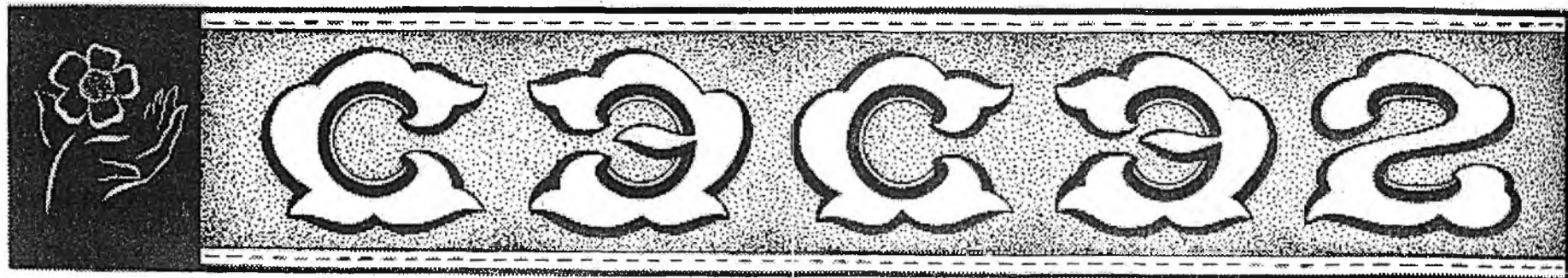
Асуудал: Иимэ хатуу туласалдан соогуур гаралсаһын тулада эрхим һайн түхээрлэгшүүдтэй бэрхэ мэргэжэлтэдтэй байха ёһотой бээ.

Харюу: Бага зэргэ мүнгэтэй болоходоо шэнэ түхээрлэгшүүд болон бусадые хуадаажа абаһайбди, набор, верстка хэдэг болонхойбди, мүн мэргэжэлтэдые - механик хайбарилгаһа операторые, саарһа отолоһные - дүрбэн хүниие абаа һэмди. Германида гаргадаг ризограф мэтэн тон эрхим түхээрлэгшүү мүнөөдөө абаха мүнэггүй байнабди. Тийгээшье һаа, номуудые яһала хайнаар мүнөө хэблэдэг (хаһтанһаа эхилээд) болонхойбди. Захилай хэрэгсэлнүүдыешье мүн лэ һайн шаһаһайгаар бүтээһэнди гэхэб. Манайда хэблэгдэһэн Нийгын эрдэмэй институудай номууд яһала хайнаар тарадаг хэбэртэй аһа. И. Урбанасегай "Человек у Байкала. Мир Центральной Азии" гэжэ ном үсөөхэн хэлгээр хэблэгдээ һэн, БНЦ-тэй номой киоскдо үшөөл биһ аабза. Үнгэрэһээ жэлдэ бэшшье институудуудай номууд яһала гаргаада һэн. Эндэ үшөө юу хэлэлтэйб гэхэдэ, налог гэжэ ехэ аюулай тушалга бии, бүхы тэйэһини шүдэрлэжэрихидэг албан мүн. Эрдэм шэнжэлэлгын, мүн учебнигүүдэй наlogyе 20 процентээр доошолуулаһаниин хайн.

Дэлгүүрэй экономикын хуулай хатуу, ойлгожо ядажа гү, али маргажа аалидаа һаа, хоонон лэ үлөөд дүүрээш. Алхам бүхэнэй мүнгэтэ болоһон оршон байдалда һайсал эрьбэдэхэ нилээд шанга хургуули гараха хэрэгтэй болодоно даа.

Д. ЖУГДУРОВА хоёрлэдбэ.

Сагаан харын сарюун мэндэ!

Наһан дээрэ
наһа нэмэжэ байхадаа,
айл аймагтаа, арад зондоо
үшөө ута наһа
удаан жаргал үрээл!
Жэд бүри жэгдэ амгалан,
он бүри омог дорюун
сагаалжа, ногоолжо байя
даал
Хүйтэн үбэлые дабаха
солотой,
хүхэ нажарые амадаха
үрээлтэй
Сагаалган—манай хайндэр,
саг үедэ мандаха болтогой!
Эгээл хайхан үрээлээ
үрээлсэжэ,
муугаа даража, баяраа
үргээл.
Энэ үдэр амар мэндээс
мэдэлсэжэ,
мүнхэдөө аха дүүнэр болоёл!
Буурал ахатамнай
үрээлэйнгээ хайханине
үршөөжэ хайрлагты,
үндэр наһанайнгаа
орьёл бодолые заяагты.
Урагшатай, амжалтатай
үдэрнүүд ерөжөл байг,
улам хайханаар
байдалнай эрьэжэ байг!
Хүйтэн үбэлые дабаха
эрхэтэй,
хүхэ нажарые амадаха

золтой,
айл аймагаараа, арад
зонтоёо
айлшалжа ябаха аргатай
болоһондоо
сагаан харадаа сагаалан
найрлая,
зутан харадаа зүбөөр
зугаалая.
Жэл бүхэндэ жэгдэ амгалан,
он бүри омог дорюун
олон жэдэ олошорон
байхадаа,
одоо жаргал эдлэхэбди
бултадаа.
Эсээб гэжэ эльгээ
хабсарангүй,
энгэрээ сэлижэ, эбтэй
хууябди.
Сусааб гэжэ сээжээ
тэбэрингүй,
суг хамта бүгэдөөрэн
сагаалаябди.
Наһамнай нэмэбэ,
наадамнай дэлгэрбэ,
нэрымнай хүндэлбэ,
нигүүлэхы сэдхэлээр
амгалан сагай жаргалые
хүсэе.
абарн замнай алдуугүй
захарат,
эхэ зургаан зүйлэй түлөө
энхэ амгалан ябахамнай
болтогой!

1996 он...
УРМА ЗОРИГ
ЯМАР БЭ?
(Ябууд хоорондын
хөөрэлдөөн)

Хулгана жэл ямар
байхаб? Шэнэ жэлдэ
ажабайдал хайн тээшээ
хубилжа эхилхэ гэжэ
найдана гүт?
Долгор Базаровна,
пенсионерка:
—Мүнгэн хаанашье
хүрэнгүй. Хулгана жэлдэше
иймэл байха хэбэртэй. Олон
ашанар бии. Тэдэндээ
туһалха гэжэ арга хургаа
бэдэрхэш. Энэ хүшэр саг
үнгэрхэ бээ гэжэ найдаханаа
ондоо юумэн үгыл даа.
Ирина Будаева, БГУ-гай
оюутан:

—Хулгана жэлдэ юумэн
элбэгжэхэ гэжэ байгаад
зарим хүнүүдэй хөөрэлдэхье
дуулагшаб. Зоной байдалые
хайн тээшөн хубилгаха саг
ерээ. Эдээ хоолой, хубсаһа
хунарай сэнгүүд
жолоодоогоо болёо.
Илангаяа хүдөөһөө ерэнэн
маанадта нурахань хүндэ
болонхой. Гэртэхимнай
салингаа саг соогоо
абадаггүй. Тиигээдше
салингайнь хэмжээн
хилээмэндэше хүрэхгүй -
бага. Үхэр малаа хороожо,
маанадые хургана ха юм даа...
Эржена Михайлова,
бухгалтер:

—Энэ жэлдэ
ажабайдалманай хайн
хубиллалтанууд болохо гэжэ
хүлээнэб. Ушар юуб гэхэдэ,
зурхайшын хэлэлээр 1996 он
намда хайн байха. Тэрээндэ
үнэншэнэб.
Наталья Дашиева, олзын
хэрэг эрхилэгшэ, урдань
"Молодежь Бурятии"
газетэдэ хүдэлһэн:
—Хоёр жэлэй саада тээ гол
мэргэжэлээ орхижо, бээ
даагаад, өөрыгөө мэдээд,
ажал хэхэ гэнэн бодол эрээ
һэн. Шэнэ ажални ехэ
урагшатай ябана. Хулгана
жэлдэше иймэл байха гэжэ
этигэнэб. Арга боломжоё,
хүсэ шадалаа элсүүлэн, хам
оробол, амжалта заатагүй
туйлагдаха. Орлодоһоной
ашаар гэжэ юрэ хэлсэдэггүй
гээшэ...

Валентина Найданова,
колледжин багша:
—Намда хандаһыетнай
хамбаашалан, суг хүдэлдэг
нүхэдөө, танилнуудаа, бүхэ
хүнүүдые Сагаан хараа
амаршалжа, ходоодо сагаан
сэдхэлтэй ябахыень
үрээнэб.

Хулгана жэлэй эхин
маанадта, гэр бүлэдэмнай
яһала урагшатай байгаа.
Саашадаашье иимэ байха
гэжэ найданаб.

Д. ЭРДЫШИЕВА
хоорэлдэб.

Холын аяншалгаһаа бусахадаа

НАНГИН ГАЗАРНУУД НҮРӨӨТЭЙШЬЕ, НАЙХАНШЬЕ...

(Түгэсхэл. Эхининь 131, 156,
181, 203, 226-дахи дугаарнуудта)
Һасые тойроод тэрэнги
патаагдажа, хүхэ угаан манатан,
оршон тойрон ямар бэ нэгэ
онтохоной эди шэдитэ орон
шэнгээр үзэгдэхэ юм. Энэ үдэр
ганса городойхид бэшэ, мүн
холыншые, дүтыншые
хүдөөгэйхид мүргэл хэхээс
сутлардаг заншалтай. Харгын
хоёр хажуугаар автобусууд,
тракторнууд, тэргэнүүд олон.
Хэды зон мүргэл хэхээс
сугларааб гэжэ һонирхоод,
үндэр газарта гаража, тоолоод
туршааб. Оройдоол 5 минутын
туршада 680 гаран хүн Будалын
ордон тээшэ һунан мүргэһөөр
үнгэрөө.
Һасын томо үйлсэнүүдэй хоёр
хажуугаар үндэр гэгшын
улагангир модод надхан байна.
Тэдэнэй һүүдэртэ мүргэл хэгшэд
амарха дуратай. Хотодо багахан
магазинууд, ресторонууд, эмхи
зургаанууд угаа олон юм. Эндэ
хитадууд олон ажалуудаг.
Тэдэниие ганса хубсаһаарнь
бэшэ, мүн шэг шарайгаарнь
илгаруулхаар байдаг. Түбэдтэ
ажалуудаг ямаршые яһанай
хүнүүд харабшатай малгай
үмдэдэг заншалтай. Хүрин улаан
орхимжонуудтай, хундан
толгойтой хандаманарые бусад
ламанарһаа абанаар
илгаруулхын аргагүй. Наһажаал
хүнүүд элдэб янзын утаһаар

гоёоһон үндэр түриитэй һэеы
гуталнуудые үмдэдэг байна.
Ганса эхэнэрнүүд бэшэ, мүн
эрэгтэйшүүлшые янза бүрийн
гоёлтоннуудые зүүхэ дуратай.
Шүрэ, субад, хуба, оюун гэхэ
мэтын үнэтэ шулуунуудаар
бүтээһэн зүүдхэл шэмэг эндэ
элбэг. Олон эрэшүүд үһээс утаар
табижа, гансаар гүрэдэг байха
юм. Үзүүртэнь янза бүрийн
утаһануудые уяха... Томо
гэгшын мүнэн хийхэ зүүһэн
эрэгтэйшүүлшые харахада, ехэ
һонин шэнги байгаа һэн.
Түбэд медицинын түбтэй,
түбэд эмүүдые хэдэг
предприятинуудтай танилсааб.
Эхэнэрнүүдэй Бүхэхитадай
Федерациин Түбэдэй таһагай
түрүүлэгшэтэй, тэрэнэй
орлогшотой уулзааб. Тэдэнэй
хэлэлһэнэй ёһоор, бүхы хүдэлдэг
хүнүүдэй 58 процентнь
эхэнэрнүүд болоно. Манай
Буряад Республикын
эхэнэрнүүдэй эмхинүүдтэй
харилсаа тогтоохо дуратай
байһанаа тэдэ мэдүүлээ һэн...
Юушые мэдээгүй байтар
аяншалгын болзор дүүржэ,
һасаһаа самолёдоор 4 часай
туршада Чэнду хүрэтэр
нидэбэбди. Тэнгэри тулама
гэхээр үндэр орёлнууд
хойномшай үлэбэ... Дахин
уулзатарһаа, Түбэдэй нангин
газарнууд!
Түгэсхэлдөө Түбэд ошохоёо

зорихон аяншалагшадта хэдэн
зүбшэлнүүдые үгөөд туршаһуу.
Тэдэнэр һонирхожо магадгүй.
Һүүлэй үедэ Түбэдөөр
аяншалхада, хүшэр болоһонхой.
Бээ даагаад аяншалха гэһэн
бүришые бэрхэтэй хэрэг.
Нютагай засагай болон
аюулгүйе сахилгын
зургаануудай тусхай
захиралтаар хариин оронуудай
аяншалагшадтай тоо
хизаарлагдадаг, аяншалха
болзорын нэгэшые үдэрөөр
һунаагдадаггүй, бүхы
документүүд нарин нягтаар
шалгагдадаг. Хитад гү, али түбэд
хэлэ мэдэхэгүй һаа, нилээд ехэ
мүнгэ гаргахат. Бүхы
хангалганууд мүнэгтэ юм.
Хэрбээ һаса болон бусад
нангин газарнуудые хараха гэжэ
эрид шиидэбэл, ямар нэгэ
туристическэ агентствэдэ
хандабалтай, дээрэ байха.
Мүнөө һасада гуша гаран иимэ
агентство байгуулагданхай. Эндэ
таанадта аяншалха замуудые
зааха, түлбэритэй машина,
жолоошонине үгэхэ.
Агентствын хангалгада
хүртэһэнэй түлөө, мүн машинын
болон бензинэй, жолоошоной
түлөө бага бэшэ мүнгэ түлэхэ
болохот.
Һасадахи зочид
буудалнуудые нэрлэбэл: "Як-
Отель", "Сноу-Лэнд",
"Банакпод", "Кирэй" 5-б хүнэй

байха таһалгада байхадаа,
сүүдхын туршада 25 юань түлэхэ
хэрэгтэй. Харин 2 хүнэй байха
номерто оробол, сүүдхын
туршада 250 юань түлэхэт.
Элээнһээ гадна 15-һаа 50 юань
хүрэтэр эдээ хоолдо
гаргаллахат.
Һаса хүрэтэр ошохо гэбэл:
1. Дотор Монголой
автономито районой урда захада
оршодог Цинхай провинциин
Голмудһаа автобус таниие 24
часай туршада һаса абаашаха.
Биледэй түлөө 1 мянган юань
түлэхэ хэрэгтэй.
2. Цинхай провинциин
ниислэл болохо Сининһээ
автобус аяар гурбан сүүдхын
туршада мэлхэйдэл адли аалин
ябажа, һаса хүрэдэг. Энэ зам
эгээл үнэгүй.
3. Сычуань провинциин
Чэнду хотоһоо һаса хүрэтэр
самолёдоор ниидэхэдээ, хоёр
мянга хоёр зуун юань түлэхэт.
4. Непалай ниислэл болохо
Катманду хотоһоо самолёдоор
гү, али автобусоор һаса хүрэжэ
болоно.
1995 оной зун Түбэдөөр харын
туршада аяншалхада, 1000
доллар хэрэгтэй байгаа. Харин
мүнөө бүришые үнэтэй болоо
гээбы даа.
Саяна НАМСАРАЕВА.

ӨӨРӨӨ БУРЯАД ГЭЭШЭШ

Хүүгэдэй саадга ябадаг 4-5-тай хүбүүхэнээ ажалтай хүлээрээсэнь абадаг байгаа. Хүтэрэлдөөд гэр хударгаа алхаламжа ябатаргаа Абида хүбүүхэнийнь саадгаа нааданаа, Коля, Миша, Гена гэхэ мэтын үетэноороо тоосодононоо хуу хоорэнэ. "Ши буряад гээнгэш" гүүлээб. "ородби" гэжэ булалдааб гэхысэ амья абажа ядан хөөржэ халабагүй.

—Тээд, ши буряад гү, али ород хүн гүш?—гэжэ эсэгэнь хураба.

—Ородби,—гэбэ.

—Үгы, буряад хүн гээнгэши даа,—гэбэ эсэгэнь. Тиигэхэдэнь:

—Ты, сам бурят,—гэжэ харюу дуудлаба.

Энэмнай далаад оной үеэр болоһон хөөрэлдөөн.

Үхибүүдыс багаанаань эхын хэлэндэ хургаагүй наа, хожомоо гэдэнэрэй томо болоходо, түрэлхи хэлэмнай хари хэлэн болоод лэ дүүрээ, шимэ ябадал улам гүнзэгьрһоор, аюултай шатада ороһоор үнинэй.

Партийн обкомой, рескомой байха үедэ гэнтэ һэриһэндэл буряад хэлэн тухай, тэрэниие зааха хэрэг һайжаруулха гэхэ мэтын асуудалууд табигдаһан юм. Тиигээд городой хургуулинуудта заадаг болоо лэи. 35-дахн хургууланда буряад хэлэ заадаг болобо.

Ная гаран он байгаа. Эндэ хурадаг Гена хүбүүнэй эхэ, эсэгэ буряад хэлэ мэдэхэгүйл һон ааб даа. Галина нагаса ажыгэйнь (буряад хэлэниинь баһал тэрэ тухай байгаа) хүбүүнэй гэртээ дүүргэхэ даабариинь телефонгоор хэлсээ болохобди. "Зээ хүбүүмни табые абаад лэ ерэнэл даа" гэжэ нагаса ажыль манайда хонходохо. Буряад үгэнүүдые ородоор оршуулдаг һэн хаби байгаа һананам. хурагша Гена багшадаа мүн лэ иигэжэл харюусадаг нааб даа. Хоёр хэлээс үзөөд, Геныньше тухайда иигэжэ түрэлхи буряад хэлэн иигээд дүүрээ һэн ха. Мүнөө хургуулиа дүүргэхээс ябана. Ганса нэгэн буряад үгэ үшөө тухайдаг юм.

Энэ жэшээ дээрһээ бодоходо, буряад хэлэ үзэхэ, буряадаар хэлэжэнь наань хураха асуудал ямар хэмжээндэ байнаб гэжэ харуулна бээ. Мүнөөнше городой зарим хургуулинуудта, хургуулигимназида буряад хэлэ заадаг болонхой. Тээд буряад хэлэ зааха гэшэ ямаршые хэлэ заагшаһаа ороо онсо шэнжэтэй болоод байна гэхэдэ, хэтэрүүлэн хэлэгдэнэгүй гэхээр. Юуцдэб гэхэдэ, эхын хэлые шуудалха (ярянайшые наань) хэрэгше тоохогүйшүү гү, али хайшааб даатиимэ жэгтэйгээр хандадаг үзэгдэл обборогдодог болоһоор үнинэй гэжэ ажаглагдадаг.

Энээн тухайда али али тээһээ һайса бодомжлохоор сэг ерэнхэй гэжэ дабтанай үгүү.

Д. ЖУГДУРОВА.

Хитадай мүнөөнэй байдалтай, туйлалтануудтай дүтэ танилсахадаа, энэ агууехэ орон тухай үнэн зүб мэдээсэл абадаггүй байнабди гэжэ ойлгоо һэм. Хитад ороние манай Росситай сасуулжа үзэхэдэ, тад ондоо байдалтай. Социализмын замһаа заахашье хадуурангүй, ондоо гүрэнүүдһээ жэшээ абажа ябажа харайдангүй, аалин намдуу, бата найдамтай урагшаа дабиһан хүгжэжэ, нэгэ миллиард 200 миллион туйлай эхэ тоотой арад збноингоо байдал һайжаруулжа байһан гүрэн. Харин манай Россита социализмые һандаран халашанхай, хүгжэнги капитализмые байхагүй. Гансал 10-15 процент шуралхуу хурдан, эд зөөридэ, алта мүнгэндэ обтойшуул урагшаа ходооро гаража, тээртээрэ, тогтохо торохые мэдэхээ болитороо баяжана. Гэхэ зуура үнгэрһэн жэлнүүдэй социальна туйлалтануудаа хүсөөр халһан ушарһаа олонхи зон үгыржэ, тулюур туйган байдалтай болонхой.

Хитада дэлгүүрэй харилсаанууд хуушанай заншалуудые эбдэнгүйгөөр, аалин намдуугаар, болгоомжотой бодолтойгоор нэбтэрүүлэгдэнэ. Ерээдүйдэ бата

Москва - Пекин...

БАГША, ЁНО ЗАНШАЛ - НАНГИН ҮГЭНҮҮД

найдалтай, дүүрэн жаргалтай ажаһуунабди гэжэ хитад эхэнэрнүүд хэлэдэг байна. Харин Россин эхэнэрнүүд... Гэр бүлынгоо, үри хүүгэдэйнгээ, орон нотагайнгаа тусоо хэды эхээр һанаагаа зоболоб!

Аяар миллиардһаа үлүү арадтай орон хажуу тээһээ туһаламжа эрингүйгөөр өөрыгөө эдээ хоолоор, хубсаһа хунараар хүсэд дүүрэнээр хангажа шадана. Харин демократическа Росси ондоо гүрэнүүдтэ найдана, үмсэлэлгэ хэнэбди гэжэ эрхэтэдээ хоһон болгоно. Мүнөө Россита 150 миллион хүрэхэгүй шахуу зон үлөө. Харин саашадаа үшөө хэды болотороо үсөөрхэб? Мэдэхэ юмэн үгы.

Багша, ёно заншал гэнэн үгэнүүд Хитадта эгээн хүндэтэй, нангин, хургуулиин багша, удаань гэр бүлын аха заха болохо эсэгэ хүниие багша гээд нэрлэдэг. Мао Цзэдун бүхы

хитад арадай багша. Эдэ бүхы ойлгомжонууд эгээн нангин байха юм.

Ёно заншалуудаа нангинаар сахидаг, хүндэлдэг байһанаа хитадууд алхам бүхэндөө гэршэлэн харуулна. Томо хотодошые, багахан тосхондошые гансал үндэһэн хэлэн дээрээ хөөрэлдэхые ородоно. Кинотеатруудта гол түлэб өөһэдын фильмүүд харуулагдана гэжэ тэмдэглэлтэй. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда зориулагдаһан совет фильмүүдэй харуулагдажа байхые оло дахин харааб. Манай Росситад адли баруун зүгэй ороноудые дууряадаггүй, тэндэхи киногоор дашуурдаггүй байһаниинь намда һайшаагдаа һэн.

Галина СИЛЛАСТЕ, социологийн профессор, философиин эрдэмэй доктор.

ТАНИЛСАЛГЫН

62-той буряад хүн 55-һаа 60 хүрэтэр наһатай эхэнэртэй танилсаха хүсэлэлтэй. Улаан-Үдэ ажаһуудаг наа, һайн байгаа.

Абн. N 11 25 наһатай, дээдэ хургуулитай, сөбэрхэн шарайтай, урин зохидохон абари зантай залуу эхэнэр ажабайдалда өөрынгөө һуури олоһон, бата найдамтай 25-33 наһатай залуу хүнтэй танилсаха дуратай.

Абн. N 8 Хүдөө нотагта ажаһуудаг дунда хургуулитай 41-тэй эрэ хүн 27-һоо 40 хүрэтэр наһатай эхэнэртэй танилсаха хүсэлэлтэй.

Абн. N 9 УЛААН-ҮДЭ, КАЛАНДАРИШВИЛИЙН УЙЛСЭ, 23, "БУРЯАД ҮНЭН" ГАЗЕТЫН РЕДАКЦИ, "СЭСЭГ".

Элбэг МАНЗАРОВ

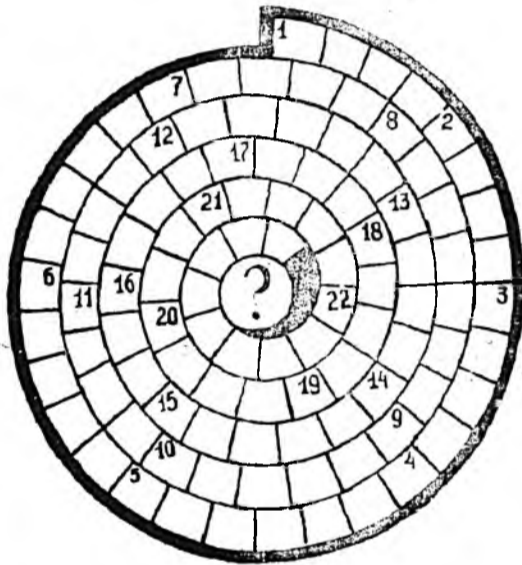
ТАХЯАГАЙ ДУРАН

Айлай нэгэ залуухан Тахья Айдар омог зантай бэлэй. һанзандаа ехэл һайхам гэжэ, һанажа һэтэ ябаа гэлэй. Нахис-нахис гоёор гэшхэлхэдэнь, Нарийхан утаар дуулахадань, Нютагайн олон эрэ тахьянар Наһанай жаргал дурдахадань туршаа. Харин Тахьяда хамлаагүй, Хамарааргоод, голлоһон зацдаа. Хойноһоонь, харабашье эрэ тахьянар Хонгор дүүхэйгэй болшоо барацдаа. Сагай олохоонь түргэн аад, Сууда гараһан Тахьямнай олоош Гонгор хүзүүтэй, гоёхон һуултэй Городноо ерэнэн эрэ тахьяда Горитой ехээр дурлашоо. Гонгор хүзүүтэ эрэ тахьяда Гансахан бэшэл иимэ ушар Гоёхоноор урлань далаа һэбээд, "Гоохон, гоохон" гэсэгээгээд, Тахьягай дуранда талаандаа ороо, Тарья талханшаань тошоложоо захлаа, Гэдэһээ дүүргээ Гонгор хузуутэ, Ганхаханы эндэ юуи байхаб. Хойно үглөөн харшада гараһаар Хоёр-түрба далаа һэбээд, Хүршэ айлай тахья обборһоор Харайжа арилаа һуулаа харуулаһаар.

ЧАЙНВОРА

1. Буряад дэгэлэй хүбөө. 2. Елэгэр торгон бүд. 3. Буряад гуталай зүйл. 4. Гарма-Додн Дамбаевай туужа. 5. Хатаһан эзэгэй. 6. Жэмэс. 7. Республикын залуу дуушан басаган. 8. Буряад Республикын мэдээжэ поэтессэ. 9. Будда Шакьямуниин эгээн дуратай шаби. 10. Үнэтэ шулуун. 11. Буряад малгайн орой дээрэй зүйл. 12. "Парамита" гэнэн ланза үгын буряад түхэл. 13. Буряад дэгэлэй хамсын зүйл. 14. Бурханай урда зула бадараадаг амһарта. 15. Холын гэнэн удхатай үгэ. 16. Сагаан үнгэтэй үнэтэ шулуун. 17. Буряад малгайн оройдо улаан шүрэ һуулгаһан зүйл. 18. Перламутр. 19. Унаһан модон. 20. Басаганай хадамда гарахада үгэнэн зөөри. 21. Буряад гуталай бүхөөр оёһон ула. 22. Бурхан тахилгын шэллэмэл хайрсаг.

Д. ЭРДЫНИЕВА зохиобо.

АНХАРАГТЫ: ХУУШАНАЙ АРГА

Хүнэй боорэгдэ, үе мүсэгдэ, яһанда даһан сугларжа, хэди ехээр зобоодог бэ! Сугларһан даһан шулуун болоһон ха юм. Иигэжэ эртэ ургын суута эмшэн байһан Авиценнын рецепт дурдахамнай.

Намар наран сэгсэгэй үндэһэ абажа, хатаахат. Тиигээд 200 грамм үндэһэ 3 литр уһан соо 2 минутын туршада бусалахат. Үдэрэй 1, 1,5 литрээр долоон хоногой туршада ууха хэрэгтэй. Энэ үедэ даһа багаар хэрэглэхэ, гашууи эдэһинээ арсаха шухала. 14-15 үдэрэй үнгэрхэдэ, нефть шэнги үнгэтэй шээһэн гараха. 2 долоон хоногой туршада иимэрхүү үнгэтэй муу юмэн гаража, сагнадаа тунгалаг сэбэр болошохо. 3 кг. шахуу даһан гараха юм ха.

Уншагшадай гуйлтаар

НЭРЭШНИ ЯМАР УДХАТАЙБ?

Дарья (перс.)—илагша
Даши, Даша (түбэд)—жаргал, арюун һайхан байдал
Дашибал (түбэд)—жаргалаар толотоһон
Дашигалсан (түбэд)—амгалан байдал
Дашидондок (түбэд)—жаргал асарагша
Дашижап (түбэд)—амжалтаар хамгаалагдаһан
Дашима (түбэд)—жаргалтай. Бурханай нэрэ
Дашинамжил (түбэд)—илалта туйлагша
Дашинима (түбэд)—амгалан тайбанай наран
Даширабдан (түбэд)—бата бэхи жаргал
Дашидырен (түбэд)—ута наһатай
Димэд (түбэд)—арюун сэбэр
Долгор, Долорма (түбэд)—Сагаан Дара ахын түбэд нэрэ
Должит (түбэд)—абарагша
Должин, Должон (түбэд)—Ногоон Дара ахын түбэд нэрэ
Донгарма (түбэд)—сагаан шарайтай
Дондок (түбэд)—һайн хусэлтэй
Дондуб (түбэд)—бүхы амитадай хүсэл зориг бэелүүлэгшэ. Будда Шакьямуниин анха туруушын нэрэ
Донид (түбэд)—хоһон, хүнды
Доржи, Доржо (түбэд)—алмаз, эбдэршэгүй байдалай һүлдэ

Доржиханда (түбэд)—тэнгэрийн хүүхэн, дангина
Дугар (түбэд)—сагаан шүхэртэ
Дугаржап (түбэд)—сагаан шүхэртэ Дара ахын хамгаалалтатай
Дугарма (түбэд)—сагаан шүхэртэ
Дугарцырен (түбэд)—ута наһатай
Дугдан (түбэд)—һайхан сэдхэлтэй
Дулма (түбэд)—абарагша, сүлөөлэгшэ. Дара гэнэн нэрын удхатай
Дулмажап (түбэд)—Дара ахын хамгаалалтатай
Дэлгэр, Дылгыр (буряад)—хизааргүй үргэн, уужам
Дэлэг, Дылыг (түбэд)—амгалан байдал, жаргал
Дылыгжамса (түбэд)—жаргалай далай
Дэмпил, Дымпил, Дымчик (түбэд)—амгалан байдал арьбадхагша
Дэжид, Дэжидма (түбэд)—тэнюун байдал
Дэмбрэл, Дымбырл (түбэд)—һайн зүнд
Дэнжидма (түбэд)—тулга
Дэнсэн, Дэнсэма (түбэд)—үнэн бодото
Евгений (греческэ)—һайн һайхан
Евдоким (греческэ)—алдар солотой
Егор (греческэ)—газар элдүүрилэгшэ
Екатерина (Греческэ)—арюун һайхан

ЭТИГЭЛ НАЙДАЛАЙ ТЕЛЕФОН: 2-45-62. Түхэрээн сүүдхын туршада (понеделынһээ бэшэ үдэрүүдтэ) хонходохотнай болохо.

Хабараймнай сар айшалжа, Хатап байгаалимнай нэргэхэш, Бургааһан модон гүлгэлжэ, Урихан нэбшээгдэ найгаханы.

Үргэлжлэл. Эхининь февралын 21-нэй дугаарта.

УРАН зохиол, уран үгс, искусство - иймэ найхан эди шэди, абьяас хүн амитанай, мүн мининише хуби гэжэ ханадаг гүт? ханадаг байхат. Тиймэһээ эндэ дурдагдахаа байһан Барас Халзанов - хүнэй хуби болохо эды бухы найхануудыг оорингоо бэлигээр бүтээсэһэн хүнүүдэн нэгэн гэжэ хэлэхэ зуураа, энэ мэдээжэ болоһон Бурядаймнай хубуун Сэлэнгын аймагай Жаргаланта шотагта 1938 ондо түрэн. Москвагай киногай дээдэ хургуули дүүргээд, Свердловскын киностудиида олон жэлэй туршада кинорежиссёроор хүүдэлжэ байгараа, 1993 ондо сагнаа урид мордоходонь, ехэл гацуудал шаналал гансаше манай Буряадта болоһон бэшэ ааб даа. Энэ хүмнай ажалайнише талаар, үхэдэйш талаар халуун харилсаатай, найхан зантай, хүхиюун шанга энеэдэтэй, хүнүүдтэ этигэдэг, яагаа наа, хүндэ байе хэхэ ааиб гэжэ ябадаг, зүгөөр ажал дээрээ дүтэ хүрэнгүгэй эрид сэхэ. Бэлигтэй талаар - билтарма, ханаанда ороогүй юумые хэлээд байха. Өөдоо болохоһоо эхилээд, сула ородууд соо ябаһан аад, түрэлхи хэлээ мартаагүй, дээдын сэлнэлтэй шүлэгүүдыг бэшэжэ байха юм. Философско шүлэгүүдыг олоор бэнидэг хадаа, үргэн гүнзэги мэдэсэнь эндэ гараад лэ ерэдэг. Би мүнөө шүлэгүүд тухайнь шэнжэлэл хэхэгүйб. "Тоёон хадын хүүдэртэ" гэжэ номойнь буряад хэлэн дээрэ 1985 ондо гарахада, "Буряад үнэн" газетэдээ 1987 оной 21-22-дохи дугаарта сэхэ шэнжэлэл хэхэ, статьи бэшээ нэм. Харин Загарайда хүдэлдэг Барасай нүхэр хаш даа, Дондоков гэжэ хүн уншаад, ехэ хонирхоо гэжэ нэгэ узуур үзүүргүй үгэ дуулаа нэм. Тиймэ байгаа юм наань, мүнөөшье уулзажа, Барас тухайгаа хөөрэлдэхэ байгаабди. Бараснай ёһотойл барас нааб даа. Үхибүүнэй түрэхэдэ нэрэ үгтэдэг гэшэ ааб даа. Барасай түрэхэдэ, барас болохыень таагаад үгөө бэшэ, задариун оодэргэ үхибүүн байгаа хадань иимэ шанга нэрэ үгтэһэн байгаа ха гү, али эжыдэнь урид мэдэрэлэй хүлдэ зүрхэн соонь сохилоо ха гү? Үхибүүдтэ хаа хамаагүй нэрэ үгэхөө бэлигс гэжэ бодомжолхоор бололди даа.

Монголой гоё-гоё нэрэнүүдыг дуулахадаа, шэхэн һонор болоһон шэнги болодог. Барас тухайгаа дурасхаал үгэнүүдэ хэлэжэ байгаа хадаа дурдахыса дурдажа, дуулахыса дуулажа гарахал даа. Энэ поэдай шүлэгөөшье бэшэхэдэ, ухаан бодолоо философи руу абаанжа байдаг нааб даа: Би талын эрөөн шулуунби. Буталаашье наань, тоһон болоод, хара хүрһе руу шэнгэхэб.

Дээшэнь үе-һе шэдээнше хаан, Дахинаа газартаа ерэжэ унахаб. Гал соо галда - улайхаб. Гантахаб.

буляалдажа байжа, дуратай-дуратай уран үгтэһини нэрлэжэ байгараа, биш Омар-Хаймай рубай гэхэ гү, дүрбэн мүртэй шүлэг буряадшалһанаа уншааб: Дасан дуган ошоо гэжэ үгы!

Диваажанда түрэхын найдал намда үгы. Шажан мүргэлоон мэдэхгүй шальнуудди даа. Хай даа, бурхан намайе муу шабараар бүтээһэн байгаа.

Харахадамни, бодоод дэбхэржэ байна. Тийгээд намдаа гүйжэ ерээд, намайгаа тэбэрижэ таалажа байжа: "Аяар мянгаад жэлэй саана Перси, Таджигай гүн ехэ поэдай бэшэһэн уран үгэ

Цырен-Дулма ДОНДОКОВА

гүнзэгигоор хаража бэшэдэг, олонийтын байдал тухай мүн лэ философско хараа үгэжэ, хүнэй ухаан бодол, тэрэнэй мэргэжэл хэхээд мүнхэ гэжэ тэмдэглэдэг байһандаа. Мянган жэл үнгэрһэн хойно хараад үзэхэдэ, агууехэ поэт амидарал сооннай ороод, ажаябуулыемнай гэмдэглэн, хургаараа хадхаад хэлэжэ байһан шэнги байдаг. Барас, хүнэй найханда баярлажа шададаг сэдхэлтэй байханаа ондоо бэшэ юунышье хэрэггүй! Ши ямар хурсаар иимэ хүнэй, хүсэн түгэдэр хүнэй дүрэ шарай харуулна гэшэбши? Уран

абааб даа. Киноискусство гэшэмнай хүнэй зүрхэ сэдхэлтэй холбоотой, тон гэрэлтэй "толи" гэхэдэ болоно. Энэ толидо хүн амитанай байдал хараханаа гадна, өөрыгөөш харахан.

1986 ондо Ташкентдо болоһон "Ази, Африка ба Латин Америкын 9-дэхи уласхоорондын кинофестивальда РСФСР-эй түлөөлэгшэд болохо, Барас Халзанов бидэ хоёр ошолон байнабди. Нүхэрни Свердловскхоо "Арсын агтай хангал" ("Горький можжевельник") гэнэн фильмээ эндэ харалганда табихаяа абаад ошохо байгаа. Харин бинь Улаан-Үдэһоо гансаараа Эрхүүгээр дамжан, ямаршьегүй ошооб. Барасчаа урид буутаашье наам, намайе газарта хүргэнгүй угтажа байһан хүн эгээн ехэ "Ташкент" гэжэ буудалда абаашажа, тусгаар номерто оруулжа түбхинүүлб. Тийһээр Бараснише бинь боложо, фестивалд эмхидхэгшэдээрнь уулзахадань, харин фильмынь харалганда табигдаагүй байшахадань, тэрэггүйжэ, харайжа, ябуулыгын найгаар саг соонь энэ дуугу дундые усадхаба. Шуран бэрхэ хүноор ябаханда, урматай байна даа. Удангүй фильм "экзамен" бариха болобо. Барас бидэ хоёр лэ дэлхэйн мэргэжэлтэдэй урда халуудажа гараха ушартай болобди. Барасни өөрөө хэды сэдхэлэе зобоошые наа, мэдэһэнэн минингээ наана заһана: "Та эгэшэтэн, 23 хоногой турша соо өөрыгөө эр кино-мэргэжэлтэдэй урда табижа шадаа ха юмта. Фестивалин нээлтын үдэш Раджа Капур, Алексей Баталовуудай зэргэдэ бууна нэмнай. Эдэ ехэшүүл таньне дээдэ зэргын гэжэ мэдэрээд, танһаа интервью абаха, халта зурагта орохо болон, танай дээдэ зэргын манерэ харахадаа, хүндэлнэ ха юм. Эгэшэ өөрыгөө табижа шадаха байһандатнай би ехэл баяртай, тандаа найданаа мэдүүлнэб. Буряад шингэнгээ түлөөлэгшэд бурхандаа зальбархадаа, оор оортоо этигээд лэ, бараг гарсадахабди даа..."

(Түгэсхэлын хожом гараха).

НАНАНАЙ БЭШЭГ

Хан гэжэ хахад боложо хахархаб, Хайрата газартаа тиигээшье наа, Хайр боложо үлэхэб. Эндэ ёһотойл поэдай шүдөө зууһан, зүрхөө түгшүүлһэн хүнэй хэды шэнээн хагуу, газар дайдааа дура сэдхэлээ үгэһэнөө хэды гоёор, этигэмээр эрид сэхэ харуулнаб: Баржагар барас мүшэрөөрөө Буряад газараа тэбэрээд, Урда зүг руу тархья залажа, Унахаараа унахаб.

Хүрөөдэ. Хүүлын мур хэды шангаб! Угын баялиг баһал бинь байна гэжэ харагдана. Яаха ардагүй философско шүлэгүүд лэ ехэ олон байха юм. Барасай мэргэжэл заабол хүнүүдээр лэ хүдэлхэ шэглэлтэй байһан. Зүгөөр хүнүүдээр хүдэлхэдөө, дээхэнүүр халуухайдаад гарадаггүй, заабол харилсаанда, хүнэй ажамидаралайнь узуур унги руу хараһан, улаан гол руунь шагаһан байха юм. Хүнөөр харилсахадаа, дуутарамгай, нэгэл юумэ олоод лэ хоорэжэл байха юм. Наада захын азидаудай найхан үнэр анхилма түхэрэн хабтагар шанги тухай шүлһэ гармаар хөөрэхэдэнь, адлихан шүлһөө залгихаш, ихыеш хардад: "Эдэе наа, бүри яахабта?" - гээд энеэхэ. Эдэе хэлсэжэ байгараа, шүлэгтөө орохон даа. Дэлхэй дээрэ уран үгын Одо Мүшэдүүдыг нэрлэхэн даа. Үгөө

буряад хэлэн дээрэ зэдэлжэ байхадаа, ямар ехэ хүгжэлтын дээдэ шата болоно гэшэб! Энээхэн шата дээрэ, Цырен-Дулма Дондоковна, та, би, манай литература нуужа байналда даа. Гоё-гоё! Абгай, харыш даа! Саша Жамбалдоржиевнай бзээрээ гаража ерэнэ бэшэ гү? Ородыень уншагты даа, жэшээд үзэе. Зай-зай: Ни мечеть, ни церковь, друзья, ни ногой! И надежды на рай у меня никакой. Забудыга безбожник, такой я, сякой, - Видно, бог меня сделал из глины плохой!

Харыт даа, Тэмнай оршуулгаяа эрхим дэгээдын шабараар няажархихадатнай, фарфороор ханшинажа байналда даа" гэз лэн. Барас, ямар гоё үгэ хэлээ гэшэ нэмши?! Булга гар наанаһаа боложо, буряад литератураа булан тохойгоор байлгажа, нодонэй үзүүрээр харахаяа болиёл даа гэжэ дээдын зургаануудаар нуудаг зоние шабаруур бүтээһанта гэз наа гомдохо. Өө, бидэ өөһэдөө фарфороор ханшинашоо наа, литературааш углуу шанаагаар хаюулахаяа болиолди даа, этигээ... Харин Омар-Хайям тухай хэлэхэдэ, өөрын хэлэдэг ёһоор шальнуудынь байгаагүй даа. Математик, философ, агууехэ поэт яагаад шальнууд байха юм? Хэрбээ тиймэ наа, яагаад хүн зоний хүндэдэ хүртэхэ нэм? Хүнэй амидарал тухай тэрэнэй нибшэл-мэдэрэлые ехэ

зохёолшодо бэлигһээ гадна хэды шэнээн мэдэсэ хэрэгтэй гэшэб! Хүдөөрөө ябажа, дэлхэе эрьхэ арга боломжын угышые наа, оор өөртоо бзээ хургаха хургаал хүн бүхэндэ хэрэгтэй. Хүнэй саада гэз мэдээд байха ухаа заабол хүндэ заалгаад олохо бэшэ, харин өөрөө өөрыгөө хургаад, хүнэй саада гэз хэлээд байбал, бүришье найдахын ехээр найдаха ухаан түрөөд байдагынь дамжаггүй. Манай Бурядай уран зохёолой классигууд олоһон зохёолшооднай өөһэдөө оөһэдыгөө хургаад лэ, иимэ үндэр нэрэ абажа шадаха байхадаа, ехэ хүнүүд болоно бшуу даа. Тиймэһээ зохёолшо бүхэндэй урда энэ үүргэ заабол байханы шухала. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, өөрөө өөрыгөө хургаагүй аад, хү бү хурга гэнэ: үгэ зүб гэжэ Барастаяа нэгэ нанал дээрэ тогтожо, Барасни: "Науснамотай" гэжэрхихэдэнь, хоюулаа энеэдэшэбди. Стол дээрэ элдэб эдэе уһан буузатаяа дүүрэн нааб даа, стол голлоһон архи руу Барасни балай хаража үгэнэгүй, али бинь уудаггүй аад, тиймэ ехэ хүзэгэнэндэ байбагүй ха гү? Юуш хэлэхэб, Барас намда нотуугаар харагдадаггүй лэн даа. Бзэ бзээ хүндэлэлсэхэдэ гэхэ юм гү, али тоолсоходо, балай наһанай шилгаа тоосоондо абтадаггүй байхадаа, дундашаг байһан мэдэсынше хэмжүүрүүд нэмэжэл байха жэшээтэй. Барас наһаа юу абаа юм, харин би Барасай "дайда дэлхэйһээ" ехэл юумэ мэдэжэ

Николай БАНЗАРАКЦАЕВ

СЭДХЭЛДЭМНАЙ МАРТАГДАШАГҮЙ

(Буряад Республикын хургуулийн габьяата багша Д. Б. Линховоиной гэрэлтэ дурасхаалда)

Хайрата ханагдаха зорюулаат, багшамнай - Уншэн үрөөһэн үхибүүдые Хамагтаа хүндэтэй Долгор Үргэлжэ үргэдэг байгаат. Базаровна, Уншэн ябаха гэшые Эрдэм ном - эрхим баян Өөрөөл бзэ дээрээ мэдэхэш, тээшэ Элдэб хатууе үзэхэдөө, Эдир багаһаамнай хүтэлөө Эльгэ нимгэнтэй болохош. лэнта. Хүүлын замдатнай Ходоодоо залуу сэдхэлтэй, үдэшэхэдөө, Ходоодоо эрмэлзэл үүсхэлтэй найхан ханаандатнай Олон үеын зондо хүгэдэнэб, Одон мэтэ байгаалта, Буян тухай, наһан тухай Шууд бэрхээр хургажа, Бодожол досоогоо хүлгэнэб. Шударгы ходо ябаалта, Танай шаби ябахандаа, Хүүгэдые хоорондонь Тоомгүй залуу байгаа гүб? иланггүй Наһаяа хүсэһэн хойноол Халуун сэдхэлээ Наартай захяетнай ойлгоо

гүб? Алтан захяетнай дүүргээб: Ажалай хажуугаар ном үзөөб, Арбан гурбан жэл соо Гурбан ондоо хургуули түгэсөөд, Гурбан диплом абаа нэм. Танай оролдосо сэгнэшэгүй - Таһаржа халахагүй үенүүдээр, Танһаа абаһан мэдэсээ Дам саашань дамжуулаабди, Эжы, абаһаа үлүүгээр Үхи хубүүдтнай далижаг лэй Орон дэлхэйгээ халбаруулан, Улам найхан ажаһууг лэй! Дуратай багша тухайгаа Дулаан сэдхэлэй дурасхаалнай Дуун шэнгээр ханагдан, Дуунахагүйл энэ наһандамнай!

ЗУУН НЭГЭДЭХИ НАЙНДЭРӨӨ...

- Манай гэр бүлынхид Петербургада түрэнэн гэшэбди. Эсэгэмнай газетэдэ хүдэлдэг, бурханда ехэ шүтэдэг хүн байһан юм. Гэртэхимнай үхибүүдтээ стол дээрэ бэддэгдэһэн эдэе хоол дайрахагүй, тийгээ хаатнай, бурхан таанадые зэмэлхэ гэдэг бэлэй. Нэгэтэ хэмнай нэн бэ, бурханай урдахн зулые унтаргаажархёо. Хэды ехэ шууян болоо бэлэйб, - гээд нүхэр Меркурьев ханаандаа оруулна.

Иван Меркурьевай эдир наһанайнь үнгэржэ байхада, дэлхэйн нэгэдэхи дайн болоо нэн. Удаань тэрэ Баруун-урда зүгэй фронтдо, артиллеристүүдэй дивизионой жолоошон, 1916 ондо Брусиловска дайн байлдаанда хабаадалсаба. Харин граждан дайнай жэлнүүдтэ бронепоездын пулемётчик ябаа. Удаань ВЧК-да хэдэн жэлэй туршада хүдэлһэн юм. Ленинэй, Улаан Тугай, Улаан Одоной орденууд, хэдэн медальнууд тэрэнэй тагнуулай албанда харуулан габьяа тухай гэршэлнэ. Иван Меркурьев майор зиндаатай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайниие дүүргэһэн юм. Дайнай хүүлээр Алма-Ата хотодо ажаһууна. Агууехэ Илалтын 50 жэлэй ойн найндэр Иван Меркурьевай түрэнөөр 100 жэлээ тэмдэглэхэ үдэр Казахстанай оборонын министр Иван Ивановичта сэрэгэй подполковник болгоһон тухай погон, үнэтэ бэлэгүүдтэйгээр барюулаа юм.

- Байгша ондо Советскэ Союзай маршал Г. К. Жуковай түрэнөөр 100 жэлэй ойн найндэрые, мүн өөрөө зуун нэгэдэхи жэлээ тэмдэглэхэ болоноб, - гэжэ И. И. Меркурьев омогорхоло. "Красная звезда" газетэһээ

Түрэл нютагаймнай түүхэхээ

ХУННАНУУД БОЛОН БУРЯАДУУД НЭГЭ УГСААТАН И?

1996 ондо Буряад Республикада Түб Азийн нүүдэл байдалтай арадай түүхэдэ зориулагдан археологуудай уласхоорондын конгресс үнгэргэгдэхээр хараалагдана. Республикын Правительство, Буряадай Нийтын эрдэмэй институт, Буряадай Соёлой министерство тус конгрессэмхидхэхээр түсэвлэнэ. Конференцине угтуулан, Буряадай Нийтын эрдэмэй институттай мэргэжэлтэд хонирхолтой материалнуудыг бэдэрнэ, шэнжэлгын хүдэлмэри ябуулна гэшшэ. Археологическа лабораторини мэргэжэлтэ, түүхын эрдэмэй кандидат Б.Б. ДАШАБЫЛОВАЙ манай корреспондент Е. Цыбенова хоорэдээн байна.

- Банр Бальжинмаевич, Танине хуннануудай археологическа шэнжэлгэнүүдыг хэдэг гэжэ мэдэнэб. Тэрээн тухайгаадэлгэрэнгыгээр хоорэжэ үыт.

- 100 жэлэй саада тээ Хяагта баян, хайхан хото, аралжаа наймаанай ехэ түб байхан юм. Мүн лэ Хяагтада Троицкосавска географическа бүлгэм археологическа малталгануудыг газар дайдын түүхэ шэнжэлжэ, материалнуудыг, номуудыг гаргадаг байгаа. Энэ брод гүрэнэй шэнжэлгын бүлгэмдэ поляк яванай Ю.Д. Талько-Гринцевич гэжэ врач мэргэжэлтэн хүдэлхэн юм. Дунда Азийн түүхээр хонирхдог археолог хитад хэлэнэй суута оринуулагна Иакинф Бичуринэй ажал хүдэлмэринэ ехэ шэнжэлхэн байна. Иакинф Бичурин Хяагтада ажаллан, хургуулида хитад хэлэ заахан нагтартай. 1896 ондо Хяагтада дүтэсэн булдануудыг Ю.Д.Талько-Гринцевич малтан байна. И. Бичуринэй Дунда Азийн түүхэ тухай оршуулга үзөөд, Юлиан Доминикович хуннануудай хүүр элрүүлбэ. Игэжэ 100 жэлэй саана дэлхэйн эрдэмтэдэй түүхэхээ манай газар дайдаар хуннануудай археологическа хүшөөнүүд одоон байна. Зүгөөр Римэй империн хандаралга, дундахн зуул жэлэй эхин багта Европын гүрэнүүдэй шунахай ябадал - бүтэдэ хуннануудтай холбоотой.

- Ехэ хонирхолтой байна. Түүхэ шэнжэлгэдэ юундэ, хайшан гээд Европодо болохон үйлэ ушарыг хуннануудтай холбоноб?

- Манай ээрын эхин багаар, 1-дэхи зуул жэлэй үедэ Дунда Азийн үргэн тала дайдаар засаг түрээс

аргагүй ехэ буляалдан болоо. Хуннанууд снйби гэжэ нүүдэл байдалтай уладтай эзэмдээн газартаа засаг барихын түлөө тэмсэдэг байхан. Снйби арад хадаа монгол хэлэн дээрэ хоорэдэдэг байгаа гэжэ түүхэ шэнжэлдэг эрдэмтэд тэмдэглэнэ. Дунда Азийн газар дайдаана снйби арад хуннануудыг засаг түрөөн хашажа түрнэн гээд гэршэлэнэ. Тинмэхээ зарим хуннанууд шэнэ эблэрхэн отогүүдтай хамтархан, бэшэ үлөөшэдынь хойто зүг руу нүүхэн түүхэтэй. Энэ хуннануудай нүүдэл хүдэлхон бүхы дэлхэйгээр, Байгал далайгаа Дунай мүрэн хүрэтэр нүлөө үзүүлэе. Хуннанууд Европын тала дайда хүржэ ошоодоо, Каспийн далайгаа Дон мүрэн хүрэтэр нүүжэ ябахан алян уладтай тэмсэжэ ороо.

Дайлагдаад, динлэжэ гарахан аланууд нүүлээрн, баруун зүгэй зарим улад зонинэ намнажа, даража эхилэе. Тинмэхээ Европын улад хуннануудыг аюултай зон, "европыхидай ташуур" гээд нэрлэдэг болоо хэн.

Ази болон Европо түбинн газар дайда эзэмдээн хуннануудай элдэб арадуудыг динлээн тухай хураг суу бүхы дэлхэйгээр тарса гэшшэ аабза. Европодо хуннанууд нэгдэжэ, Аттила гэжэ хүнише уласыг зонхилгоноор дэмжээн байна. Венгрийн газар дээрэ хуннануудан түб байнуулагдаа хэн. Мүнөө венгрийн Эхэ ороноо Хунгария гээд бээе. Хуннануудай хэлэн тюркскэ гү, али монгол хэлэнэй адли байгаа гэжэ эрдэмтэд тэмдэглэнэ.

- Хуннануудай ярианай хэлэн ямар байгаа гэшшэб?

- Энэ асуудалгнай ехэ орёо, хүшэр. Энээн тухай сэхэ хэлэхын аргагүй. Олонхи эрдэмтэд хуннануудыг түүрэг хэлэн дээрэ хоорэдэдэг байхан гэжэ юм. Мүнөө үедэ түүрэг хэлэн дээрэ олон арад хоорэдэнэ: казахууд, яхадууд, татаариууд, башкирнууд, азербайджанууд гэхэ мэтэшэлэн. Монгол эрдэмтэд, жэнсэнь, хуннануудыг монголнууд гээд бэшэдэг юм. Хитадуудай түүхэ бэшэгүүд соо хуннануудыг зонхилогнодой нэрэнүүдыг шэнжэлхэдэ, монгол нэрэнүүдтэй адли үгүүлбэринтэй гэжэ ханагдана.

Японой мэдээжэ монгол хэлэ бэшэг шэнжэлэгнэ Саратори түрүүннн хүдэлмэринүүдэйшээ нэгэндэ хуннанууд түүрэг хэлэтэй гээд бэшээн юм. Нүүлээрн, олохон жэлэй үнгэрхэдэ, хуннанууд монголнууд гээд бэшэ

хэн.

Хуннануудай хоорэдэдэг хэлэн мүнөө сагта үгы юм гэжэ минин багна, России мэдээжэ археолог, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат, ИГУ-гай профессор А.Р. Кыласов тоолодог юм. Багшингаа хараа бодомы дэмжэн хэлэхэдэ, хуннануудай гүрэн түрэн хилэ Хитадай Хуанхэ мүрэнһоо Байгал хүрэтэр, зүүн тээхээшэ. Хингаанай хада хабагайгаа Дон мүрэн хүрэтэр нэмжыгээд, энэ ехэ дайдаа хуннанууд элдэб олон хэлэн дээрэ хоорэдэдэг байхан гэжэ ханагаб.

- Хуннанууд манай буряад яһатанай бии болохо ушарта хабаатай гэшшэ гү?

- Сохон даа. Гүрэн түрне хэн баринаб, ямарарад зон эзэн байгааб, тэрэнһээл Дунда Азийн саанаанай хүгжэлтэ дулдыдаа гэшшэ. Түүрэгүүдэй ударидахан газарта түүрэг хэлэн дээрэ хоорэддоо, монголнуудай ударидахан тала дээрэ хуннанууд монгол хэлэтэй байгаа. Тинхэ зуура түүрэг болон монгол хэлэнүүд ехэ дүтэрхы юм.

Хуннануудай нүүлээр Байгал далайе тойроод курыкан гэжэ арад зон бии болоо. Хитад арадай түүхэ бэшэгүүд курыкан арад хуннануудһаа эхитэй гэжэ гэршэлэнэ.

Нүүлэй үедэ Ойхон олиторто, Баргэжанай тала дайда Байгалай археологическа бүлгэм малталга хэнэн, шэнжэлхэн байна. Антрополог А.И. Бураев курыкануудай тархинн хохимой яһа шэнжэлэе. Курыканай яһан толгой хуннын яһантай ехэ дүтэрхы байгаа. Гадна зүүдхэл геоболтоонуудынь шэнжэлхэдэ, курыканууд хуннануудһаа уг гарбалтай гэжээр. Манай ээрын урда тээхи II мянган жэлэй эхээр курыкан арад хори гэжэ монгол хэлэтэй угсаатанай ударидалга доро орохон байна.

Хори гү, али кури, фури гэшшэд Чингис хаанай урда тээ Байгал далайн эрьээр байгаа гээд араб яһанай түүхэ шэнжэлдэг эрдэмтэд бэшэнэ. Энээн тухай Хитадай эртэ урдын түүхэ бэшэг мүн лэ гэршэлэнэ.

- Мүнөө хуннанууд тухай археологическа шэнжэлгэнүүд хэр ябуулагдана гэшшэб?

1896 ондо Ю.Д. Талько-Гринцевич хуннануудай булдануудыг шэнжэлэн үзээн байна. 1924 ондо П.К. Козловой хүтэлбэрилгэ доро монгол-түбэд экспедици Монголой Ноён-Уула обоо хада малтажа, шэнжэлэе. Тэндэхээ одоон элдэб зүйлнүүд Гүрэнэй Эрмигажда хадагалаатай: Ноён-Уулын малтамалнууд бүхы дэлхэйн эрдэмтэдыг хонирхуулаа. СССР-эй Наукануудай

академинн Буряад-Монголой экспедициин хуннануудай хүшөөнүүдыг шалгаха, хараха зорилготой экспедици эмхидхэн юм. Тус экспедицине археолог Г.П. Сосновский хүтэлбэрилөө. Энэ экспедици Ивалгын аймагта хуннануудай байрлахан хото малтажа, мэдээжэ болгохон юм. Саанадаа Ленинградай университетэй экспедици А.В. Давыдовой хүтэлбэри доро олон жэл соо хуннануудай байдал шэнжэлэе. Мүнөө манай Буряадай археолог П.Б. Коновалов тус малталгануудыг үзэжэ байна.

- Та энэ шэнжэлгын хүдэлмэридэ хабаадалсаһан гү?

- Би хургуулида хуража байхадаа Хяагтын хажуудахи дободо хуннануудай хаанше хадагалхан булаша малталсаа хэм.

Тэрэ добо газар угаашаа 30 метр, үргэншн 15 метр, доошоо 9 метр гүнзэгы юм. Булаша дээрэ табигдан зарим шулуунууд томо бүхын шэнээн хэн. Тинмэхээ лодоор буталжа, дээншн үргэхэ баатай болоо хэмдн. Нэгэтэ энэ ажальемний уран зохёолшо Владимир Митынов ерэжэ хараад, нүүлээрн "Долина бессмертников" гэжэ ехэ хонирхолтой ном бэшээн юм. Археологуудай ажал, хуннануудай түүхэ шэнжэлгэ, хүшөөнүүд тухай хоорэнэн энэ номын үргэн зоной хонирхол татаһанинь хайнгаалтай.

- Ушөө хаагуур, хэд манай тала дайдаар археологическа шэнжэлгэнүүдыг ябуулна гэшшэб?

Мүнөө манай лабораторинн археолог С.В. Данилов Эдын аймагай Баян-Үндэртэ оршохон хуннануудай хото - байрыг малтажа, үзэжэ байхтай.

Хяагтын дэргэдэхи боори газартахи хуннануудай хүдөөлүүлэгдээн булашыг олохо, нэгэ хаанай ехэ булаша шэнжэлэн малтанабди. Энэ ажалдамнай ИГУ-гай Буряадай филиалай оюутад ехэхэн туһа хүргэдэг юм.

Гадна нимэ тусхай хүдэлмэридэмнай түүхын хүшөөнүүдыг аршалан хамгаалгын үйлэдбэринн түб (даагшан Н.А. Петухова) арга шадалаараа хамһалсадаг юм.

- Банр Бальжинмаевич, ажал тухайгаа хонирхолтойгоор дэлгэрэнгыгээр хоорэнэйтнай түлөө баярыг хүргэнэб. Саашаада түүхэ шэнжэлгын ажалтнай амжалтатай байг лэ гэжэ хүсэнэб.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хяагтын хажуудахи дободо хуннануудай хаанше хадагалхан булаша. Б. ДАШАБЫЛОВАЙ фото.

"БУТА СОХЮУЛХАН БУРХАН"

Дэлхэйн киногой 100 жэлэй ойтгой дашарамдуулан, гушаад оной үеэр Ага нютагта буулгагданнэгэуранхайханай фильм тухай тэрэ үеын зоной хоорөөнөө дамжуулха дурамни хүрэнэ.

Буряад-Монголой Республикын 10 жэлэй ойн баярта бэлдэжэ байхан үе хэн гэжэ Дугаржабай Радна гэдэг үбгэжөөл хоорөө бэлэй. Эсээл тийхэдэ коммуланууд тогтоһоор жэл тухай болоод байгаа хаш. Кино буулгахан гэлдээд, хүн зон өөдэ урагшаа гүйлгэхөө харайлдаа, харин юунэйшье болохоёо байһыень ойлгохоёо болоод байхан зон олон нэмдн гэжэ Радна үбгэн хоорөгшэ хэн. Удаан танигдаагүй зон ерээд, гурбан хүлтэй хайрсагтай юумэ тодоод, тэрэнээ таршагануулжа байба. Тийгээд Радна үбгэжөөлыг буруу харуулаад, косилка заһажа байһаар, харин Буда нүхэрэйнь намга ямаа хажа байһыень буулган байна.

- Хойто жэлын зонинэ конторо соо суглуулжа, тэдэмнай маанадта кино харуулба гэшшэ. Зайн гал унтархаа, хүнэй машина шэнги барюултай юумэ эрьюулхэдэнь, ханада одоол кино гэшыг анха түрүүшынхигэе харабди. Нэгэ үе ялагар, нэгэ үе бүрэгэр болоодино. Понинше гэшшэнь гайхалтай! Би косилкаа заһажа, буруу хараад хууһандаа хара буунаб. Кино хаража хуутарнай, гэнтэ орилоон, хашхараан болошобо. Мүнөөхи ямаа хажа хууһан Будын хамган урда тээнэ наһа бараһан байгаа хакюм. Шэмэд басагаханинь наһа бараһан жыгээ харажархөөд: "Эжымни, эжымни!" - гэжэ байжа шашха. Энэ ушарһа тэрэ киногойгоо удхыеньшье, гоё бэшыеньшье ойлгонгүй тараа бэлэйбди, - гэжэ Радна үбгэн хоорөө хэн.

Мүн лэ кино буулгалга тухай Маюрай Цэдэнжаб үбгэжөөл иигэжэ хоорэдэг хэн:

- Агын талын мал адууһа харуулха зорилготойгоор Улаһанай талада тэдэниг суглуулжа эхилбэ. Тийхэдэнь үхэр, адуу, хони, ямаа, үшөө тэмээ туужа, зон хэлэгшэ газартань ошобод. Ганса манай урда-агынхид байха юм гэжэ ханаһанай, Хойто-Ага, Аргай, тулсаанайхид булта баһал ерэнхэй байба. Бидэ малаа нилүүлхэгүй гэжэ оролдобо. Тийгэжэ байтарнай хүнхөөн, хүүеэн дуулдажа, удангүй Айрагай хушуунай саанаһаа аэроплан бултайба. Тийхэдэнь үхэр малнай ехээр үргэжэ, хуулнуудэ үргөөд, ишэ тийшээ ой модоной оёор, хүндэ хубиин эхин руу гүйлдэшэбэ. Хэдэн хоногой туршада малаа арай суглуулжа, илгажа, кинотай ахатай ехээр тухашараа бэлэйбди. Тийгэбэ ябашье, бүхы малнай хүсэд байба ха юм.

Тийхэдэ хүн зоной нэххэл, абари зан хайхан байхан юм даа. Мүнөө иимэ ушарай болоо хаань, хэды малынь тэсэхэ хэн хаб? Теэд тэрэ киногоо би хараашьегүйб даа, - гэжэ Цэдэнжаб аха хоорөө хэн.

Эдэ хоёр наһатай шуулһаа кино юн гэжэ нэрэтэйб гэжэ асуухада, мэдэхэ юмэн байхагүй. Харин үнгэрэгшэ зун нютагай үбгэжөөл Цэдэн Батоев хоорөөн соогоо кино тухай хэлэхэдэ, "Бута сохюулхан бурхан" гэжэ нэрэтэй гээ бэлэй.

Мүнөө энэ фильм хадагалаанай газарта байдаггүй юм аа гү? Олодог наа, нонин лэ байгаа. Манай урданаймай ёһото түүхэ ха юм.

Дамбинма ЦЫРЕНДАШИЕВ. Исток хуурин.

XVII жаранай гал улаан хулгана жэл (1996 - 1997 онууд)

ХАБАРАЙ ЭХИН САГААН БАР НАРА

буряад литэ	8	9	10	11	12	12	13
Европын литэ	26	27	28	29	1	2	3
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабба Һара понед.	Мягмар Марс Вторник	Һагба Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббото	Жима Наран воскр.
Үнээ Үдэр	харагшан могой	хүхэ морин	хүхэгшэн хонин	улаан бишэн	улаагшан тахья	шара нохой	шарагшан гахай
Мэнгэ	2хара	1сагаан	9улаан	8сагаан	7улаан	6сагаан	5шара
Һуудал	учла	модон	хиц	гал	шорой	түмэр	огторгой

Гарагай 2-то шэнын 8 (февралын 26). Дүйсэн үдэр.

Харагшан могой, 2 хара мэнгын, уулада һуудалтай үдэр. Дашаниматай (үлзы хутагтай), маша һайн үдэр байна. Илангаяа бурханда мүргэхэ, тахиха, үргэл үргэхэ, лусууд тахиха, даллага абаха, амгалан байдалай түлөө үргэхэ хэхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бодхоохо, алибаа һайн үйлэ үйлэдэхэ, баясхаланай найр хэхэ, шэнэ хубсаһа үлдэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, зүжэг наада үйлэдэхэ, ном үзэхэ, һаһа утадхалгын ном уншуулаха, андалдаа хэхэ, үбшэ аргалха, цүүхэ, лүн абаха, вадрын ёһо бүтэхэхэ, гэрэй һуури табиха, ада шүүдхэр зайлуулаха, хараал сараха мэтгын үйлэнүүдтэ һайн. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, һаһан ута болохо.

Гарагай 3-да шэнын 9 (февралын 27)

Хүхэ морин, 1 сагаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, ноёндо ошохо, "тэнгэриде мүргэхэ, тахиха, лусуудта үргэл үргэхэ. Аршаанаар угааха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, газараа заалгаад, гэрэй һуури табиха, һаһа утадхалгын хэрэг бүтэхэхэ, даллага абаха, үхэр худалдажа абаха, худалдаа наймаа хэхэ, дайсание болон ада шүүдхэр дараха, буян хэхэ, номой үйлэ эхилэхэ, тэрэнээ гүйсөөх мэтгын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье бэри буулгаха, бэри хүргэхэ, хүрим түрэ хэхэ, һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, хэрүүл үүсэхэхэ, үзэн ядалаха, шэрдэг бүрихэ, мори худалдаха, худалдажа абаха, үхибүү хүүдэ оруулаха, багашуулые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнэ эльгээхэ мэтгын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн-хабиан хүрэхэ.

Гарагай 4-дэ шэнын 10 (февралын 28). Бадма-Самбаавын үдэр.

Хүхэгшэн хонин, 9 улаан мэнгын, хиидэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бисалгал хэхэ, тантрын тарнинуудые уншаха, бүлэдөө даллага абаха, хүндэ эд, мал үгэхэ, абаһанаа бусааха, һогтуе номгоруулаха, тогоо нэрэхэ, хонинэй мяха, ноһоо, арһа хэрэгдэхэ, городо

хэрэг бүтэхэхэ, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, һаһанай хүсэ арьбажуулаха, түрэл садан бололсохо, аршаанаар угааха, угаал хэхэ, ном номнохо, дасан (дуган), субарга, бурхан, ном арамнайлаха, һаһа утадхалгын ном уншуулаха, аянда мордохо, ном оршуулаха, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, шуһа ханаха, тоонэхэ, тангариг абаха, суглаанда сугларха мэтгын үйлэнүүд хориюлтай гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, бэеын тамир һайжарха.

Гарагай 5-да шэнын 11 (февралын 29)

Улаан бишэн, 8 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, сахюусанда үргэл үргэхэ, сахюуса хуруулаха, даллага абалгын ном уншуулаха, сан табиха, аршаанаар угааха, хадаг табиха, хүрим түрэ хэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, буян үйлэдэхэ, хяһа гаргаха, хашаа бариха, бүжэг наада эрхилхэ, дасан (дуган), бурхан, ном арамнайлаха, уранай онол арга шудалха, үзэг үзэхэ, хүнэй муу үйлые болуулаха, тараг бэрихэ, айраг халааха, үхэр, мори худалдаха, һаһа утадхалгын ном уншуулаха, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, эм найруулаха, хэлэ ама намдуулаха мэтгын хамаг һаһанан хэрэг түргэн бүтэхэ. Зүгөөр һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, хубсаһа эсхэхэ, нүүхэ, эблэрхэ, хэлсэхэ хэхэ, мал үүсэхэхэ, ном оршуулаха, мяха шараха, тоһо, оохэ хайлуулаха мэтгые тэбшэлтэй.

Гарагай 6-да шэнын 12 (мартын 1)

Улаагшан тахья, 7 улаан мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Бурханда, Наранда, һарада мүргэхэ, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, даллага абаха, номой сахюуса хуруулаха, үргэл үргэхэ, эм найруулаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтэхэхэ, хүниие тушаалда томилон тухай зарлиг тунхаглаха, зарлиг соносхохо, тараг бэрихэ, айраг халааха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, тангаригаа болуулаха, эльбэ дараха, дайсание номгодхохо мэтгын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуура амараг садан болохо, багшада шаби болохо, үри зээлиэз түлэхэ, нүүхэ, үхэр,

мори худалдаха, хэрүүл гаргаха, дайсалдаха, заргалдаха, суглаа зарлаха, мухар тархинтаңда үгэлыгэ үргэхэ, гуйраншадта юумэ үгэхэ, гэрэй һуури табиха, мал үүсэхэхэ, мяха шараха, тоһо, оохэ хайлуулаха мэтгые тэбшэлтэй. Энэ үдэр ном оршуулахда, һайншые, муушые бэшо. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 7-до шэнын 12 (мартын 2)

Энэ һарада 12-ой үдэр дахьсалдаба. Шара нохой, 6 сагаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай, үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, даллага абаха, аршаанаар угааха, бурханай шэрээдэ Мандал табиха, нүгэлөө наманшаха, бэри буулгаха, дүтэ газарта нүүхэ, модо сабишаха, ута һаһанай ном уншуулаха, хубсаһа эсхэхэ, эм найруулаха, эд, үхэр худалдажа абаха, тараг бэрихэ, айраг халааха мэтгын үйлэнүүдтэ һайн. Харин замда гараха, мори худалдаха, холо хариин газарта нүүхэ, үнэтэй сэнтэй зөөри гадагшань гаргаха, хээрэ ажал хэхэ, хадаг табиха, үһээ угааха, хэрүүл гаргаха, үхибүү хүүдэ оруулаха, багашуулые гэрһээ гаргаад ондоо тээшэнэ эльгээхэ, юумэ бузарлаха, үзэн ядалга үүсхэхэ мэтгые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 1-дэ шэнын 13 (мартын 3)

Шарагшан гахай, 5 шара мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бурхан, субарга, ном арамнайлаха, ном оршуулаха, ном номнохо, тэнгэри тахиха, гүрэм уншуулжа, эльбэ гаргуулаха, ехэ хүниие бараалхаха, аршаанаар бэээ ариюудхаха, шажанай һайндэр хэхэ, баярта ушараа тэмдэглэн һайндэрлэхэ, гэр бариха, шабар зуураха мэтгын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр үхэр худалдаха, гэрэй һуури табиха, малгай, хубсаһа эсхэхэ, шуһа ханаха, һаһа барагшые хүүдэ табиха, газар малтаха, зураг зураха, бөөгэй хэрэг хэхэ, үбшэ аргалжа эхилхэ, нүүхэ, худалдаа наймаа хэхэ мэтгые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, зол ушарха.

ОЛИМПИИН ТҮРҮҮШҮҮЛЫЕ БЭЛДЭХЭ

Россин Азидахи хубийн 1978-79 ондо түрэнэ эдиршүүлэй дунда дүрэ буляалдалгын барилдаагаар зонин мүрһисөөн Улаан-Үдэ хотодо болобо. Тус мүрһисөөндэ Кемеровын, Хакасай, Красноярскын, Тюмениин, Саха-Яхад, Эрхүүгэй, Шэтын болон бусад нотагуудай бэлигтэй бэрхэ, арга дүрэтэй залуу барилдаашад сугларһан байгаа.

Мүрһисөөнэй түрүүшын үдэртэ баяр ёһолол болоо һэн. Ушарын юуб гэхэдэ, залуу бүхэнүүд үнгэрэгшэ намар нээгдэһэн республикын дүрэ буляалдалгын барилдаанай Олимпиин түбэй шэнэ зал соо мүрһисөө. Тэрэ үдэр республикын залуушуулай хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй комитедэй эдэхи үүсхэлээр Олимпиин түбые нээлгын баяр ёһолол болоо һэн.

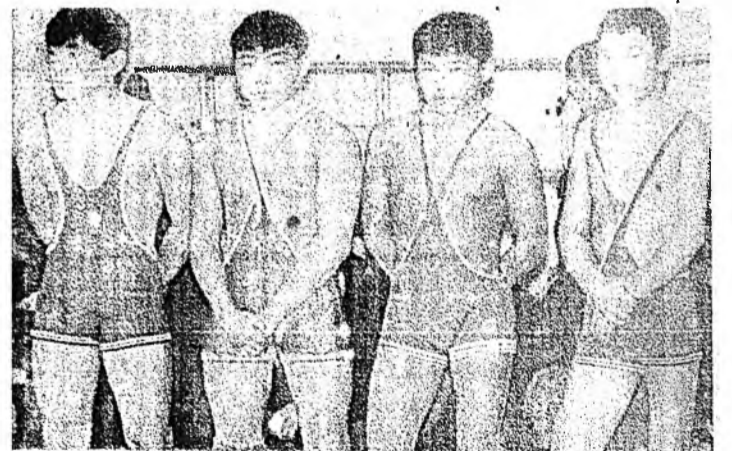
Тиихэдэ гүрэнэй албанай, коммерческэ эмхинүүдэй түлөөлэгшэд болон элитэ артистнууд, спортсменүүд амаршалгын үгэнүүдые хэлээ, бэлгэ-сэлэгүүдые барюулаа. Тэдэнэй тоордо Правительствын Түрүүлгын нэгэдэхи орлогшо В.К.Агалов, Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ С.В.Мантуров, Арадай Хуралай депутадүүд В.И.Марков, Б.Ц.Семёнов, В.К.Кукшинов гэгшэд байба. Республикын мэдээж артистнууд Б.Бороев, В.Бальжинимаев, Г.Шойдагбаева, Б.Будаев гэгшэд ирагуу һайхан дуунуудые бэлг болгон ээдэлүүлээ.

"Лаза" фирмын директор К.И.Лазарев үнгэтэ телевизор, Мухар-Шабарай аймагһаа Б.Дашибальжиров 2 миллион түхэриг, "Акбэс" гэжэ наймаанай түбэй директор А.А.Николаев видеодвойко, Р.Джафаров 1,5 миллион түхэриг, дэлхэйн чемпион Б.Д.Будаев 2 миллион түхэриг, республикын Хүнгэн атлетикын федераци 3 миллион түхэригэй сэнтэй спортивна кубогуудые болон 500 мянган түхэриг, республикын соёлой министрэй орлогшо А.И.Пискунов, республикын гур харбалгын федераци 500 мянган түхэриг, Олимпиин нааданай мүнгэн медальда хүртэһэн мэдээж боксёр В.И.Баранников американ костюм, республикын казначействын дарга Н.М.Аргунов сайн сервис бэлэглээд, саашаада спортсменүүдтэ мүнөөр туһаламжа үзүүлхые найдуулба. "Ариг Ус" кампанийн президентын орлошо Г.Н.Манжуев спортивна тренажёр, "БатЛТД" фирмын генеральна директорэй орлогшо М.С.Танганов 2 миллион түхэриг болон бусад дүрэ буляалдалгын барилдаанай Олимпиин түбтэ үнэтэ бэлэгүүдые барюулба. Буряад орондо Олимпиин чемпион ургаха зэргэтэй гэгһэн найдамжын үгэ хэлэһэн байна.

Баяр ёһололой удаа мүрһисөөн үргэлжэлөөд, хоёрдохи үдэртэнэ түгэсхэлэй наадан болобо. Шэгнүүр бүхэнэй чемпионнуудые нэрлэбэл: 46 кг - Чингис Дондоков (Буряад), 50 кг - Саб Самир (Красноярск), 54 кг - Прокопий Петров (Саха-Яхад), 58 кг - Алдар Жамбалов (Буряад), 63 кг - Баатар Нимаев (Буряад), 68 кг - Дмитрий Балдаев (Буряад), 74 кг - Владимир Козлов (Красноярск), 81 кг - Александр Гармаев (Буряад), 88 кг - Дугар Гунгаев (Буряад), 115 кг - Сергей Молоткин (Буряад).

Мүрһисөөнэй дүнгүүдээр Буряад Республикын эдир бүхэшүүлэхэ амжалта туйлаһан байна. Эдэнэр май һарада Санкт-Петербургда үнгэрэгдэхэ Россин түгэсхэлэй нааданда республикынгаа нэрэ хүндые түлөөлхэ юм.

Б.М.БАЛДАНОВ.
М.ШАНТАКОВОЙ фото.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

<p>Редактор Ц.Б.ЦЫРЕНДОРЖИЕВ</p> <p>РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИНГЖИТОВ Б.М.Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. П. (редакторай орлогшо), С.ДРИПЧИНОВ (редакторай орлогшо), ОЧИРОВС.Д., ПИПГАЕВВ.И. (хэблэгтэй редактор), САМБЯЛОВАТН</p>	<p>Манай адрес:</p> <p>670000, Улаан-Үдэ, Калацандаршвиинин үйлсэ, 23. "Буряад үнэн" газетин редакци.</p>	<p>Газетэ хэблэлэй: 2 хуудалһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4154. Хэблэлдэ гүшаагдаһан сар 17.00.</p>	<p>"Республиканска типографи" гэгһэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүришхэлдэ абтанхай. Заказ № 7707.</p>
--	---	--	---

• Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретаринин - 2-50-52, секретариатай - 2-60-91, таһагууд: нийтийн-политическэ - 2-55-97 (даагшан), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшан), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай - 2-60-21, (даагшан), 2-57-63, олоннигын худалчаринин ба мэдээсэлтэй - 2-54-93, (даагшан), 2-34-05, 2-69-58; ориуулгын - 2-67-81; корректорүүдтэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.
"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бүхгальтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.